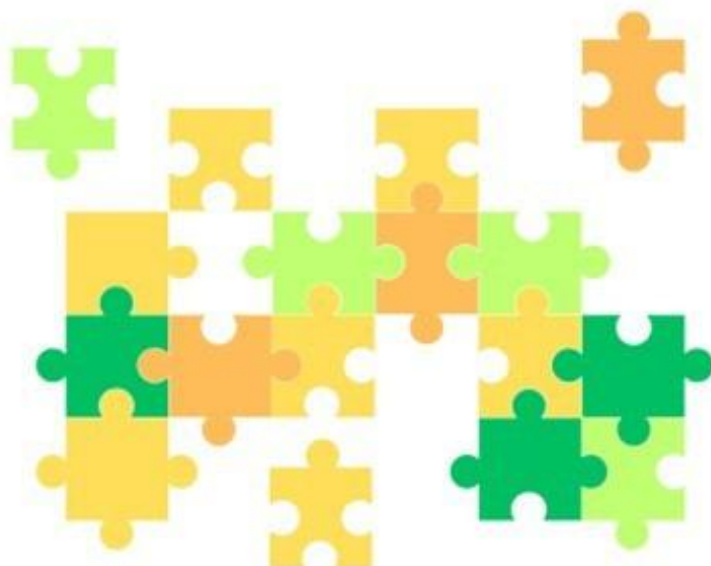

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU na lata 2023 – 2027

dla obszaru gmin:
**Chełm, Siedliszcze, Sawin, Rejowiec,
Rejowiec Fabryczny, miasto Rejowiec Fabryczny**

**Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania
"PROMENADA S12"**

Rejowiec Fabryczny, czerwiec 2023 r.

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	2
I.1 Nazwa LGD i forma prawna	2
I.2 Opis procesu budowania partnerstwa	2
I.3 Opis struktury LGD	4
I.4 Skład organu decyzyjnego	5
I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	5
I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	7
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	8
II.1 Opis obszaru	8
II.2 Spójność obszaru	9
Rozdział III Partycypacyjny charakter obszaru LSR	11
III.1 Przebieg konsultacji społecznych	11
III.2 Podsumowanie konsultacji społecznych. Dane wykorzystane do opracowania LSR	12
III.3 Analiza wniosków z konsultacji, uwzględnione i odrzucone zagadnienia	14
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	18
IV.1 Synteza diagnozy	18
IV.2 Potrzeby i potencjały rozwojowe obszaru LGD	27
IV.3 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR	31
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia	33
V.1 Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć	37
V.2 Wartość dodana podejścia LEADER	38
Rozdział VI Cele i wskaźniki	41
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	54
VII.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych	54
VII.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru	55
Rozdział VIII Plan działania	56
Rozdział IX Plan finansowy LSR	57
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	58
Załącznik nr 1 do LSR: Cele i przedsięwzięcia	61
Załącznik nr 2 do LSR: Plan działania	63
Załącznik nr 3 do LSR: Budżet	69
Załącznik nr 4 do LSR: Plan wykorzystania budżetu	70

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

I.1 Nazwa LGD i forma prawna

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania PROMENADA S 12 (dalej: LGD, Stowarzyszenie) powstało 10 kwietnia 2008 r., wpis do Krajowego Rejestru Sądowego uzyskało 11 sierpnia 2008 r. pod numerem KRS 0000311534. Stowarzyszenie działa jako tzw. stowarzyszenie specjalne na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. *Prawo o stowarzyszeniach*, Ustawy o rozwoju lokalnym kierowanym przez społeczność z dnia 20 lutego 2015 r. oraz Statutu uchwalonego przez Walne Zebranie Członków. LGD PROMENADA S 12 obejmuje obszar sześciu gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, administracyjnie należących do powiatu chełmskiego w województwie lubelskim.

I.2 Opis procesu budowania partnerstwa

Proces budowania partnerstwa w ramach LGD rozpoczął się w okresie oczekiwania na wdrożenie osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Inicjatorami utworzenia Stowarzyszenia byli przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, gospodarczego z terenu gmin Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Siedliszcze oraz miasta Rejowiec Fabryczny, którzy postanowili zintegrować swoje działania na rzecz rozwoju lokalnego i włączyć mieszkańców do współpracy. W lutym i w marcu 2008 r. z inicjatywy Fundacji Rozwoju Rejowca Fabrycznego, Towarzystwa Regionalnego Rejowiec, Stowarzyszenia na Rzecz Ekorozwoju Wsi Kanie, przy wsparciu władz samorządowych gmin, odbyły się spotkania i rozmowy przedstawicieli lokalnych organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i najbardziej zaangażowanych społecznie mieszkańców, które miały na celu przybliżenie idei tworzenia Lokalnych Grup Działania oraz ukazanie korzyści płynących z realizacji osi 4 PROW 2007-2013 Leader. Również na przełomie lutego i marca 2008 r. Rady Gmin deklarujących chęć utworzenia LGD na rzecz rozwoju obszarów wiejskich podjęły stosowne uchwały w tej sprawie. W lutym rozpoczęto prace nad projektem statutu stowarzyszenia. W okresie przygotowań do walnego zebrania założycielskiego, wójtowie gmin organizowali zebrania informacyjne dla mieszkańców. Duże znaczenie dla popularyzacji idei współdziałania wspólnot mieszkańców na rzecz poprawy warunków i jakości życia na obszarach wiejskich miały rozmowy i dyskusje liderów wiejskich, sołtysów, radnych, członkin kół gospodyń wiejskich z sąsiadami, w tym ze sceptykami programów unijnych. Efektem tych działań był udział w zebraniu założycielskim 81 osób reprezentujących organizacje pozarządowe, przedsiębiorców, osoby fizyczne i sektor publiczny, które jednocześnie stały się członkami założycielami stowarzyszenia. Ostatecznie w obszarze działania LGD PROMENADA S 12 znalazły się gminy: **Chełm, Siedliszcze, Sawin, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny oraz miasto Rejowiec Fabryczny.**

Stowarzyszenie LGD PROMENADA S 12 od 2009 roku skutecznie wdraża kolejne lokalne strategie rozwoju (*dalej: LSR*) w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 i 2014 – 2020. Realizowane w tych latach przedsięwzięcia cieszyły się dużym zainteresowaniem lokalnej społeczności, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz samorządów gmin stowarzyszonych. W okresie programowania 2007-2013 w ramach wdrażania LSR zrealizowano 93 operacje na kwotę 6 420 716,85 zł. W latach 2016 – 2022 beneficjenci LGD zrealizowali 75 operacji na kwotę 8 453 731,00 zł. Projekty te przyczyniły się do poprawy jakości życia na obszarze LGD, rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia nowych miejsc pracy, ochrony dziedzictwa lokalnego oraz aktywizowania społeczności lokalnej. Działania inwestycyjne skierowane były na rozwój infrastruktury rekreacyjnej, poprawę jakości sieci dróg lokalnych, remonty i doposażenie świetlic wiejskich. LGD realizowała także projekty współpracy, w tym jeden międzynarodowy z partnerem z Litwy oraz operacje własne. W ramach projektów współpracy na obszarze LGD powstała m.in. sieć punktów aktywnego wypoczynku i rekreacji. W ramach operacji własnej zrealizowany został cykl warsztatów ekologicznych i aktywizacyjnych, przeprowadzono konkurs na najaktywniejszą organizację i sołectwo LGD, w którym nagrodą główną był udział w wizycie studyjnej pn. „Wsie tematyczne Warmii i Mazur”.

Od 2019 r. Stowarzyszenie wdraża finansowany ze środków własnych program grantowy „Mikrodotacje LGD PROMENADA S 12”, który jest uzupełnieniem dla przedsięwzięć finansowanych z LSR. W latach 2019-2022 z programu udzielono wsparcia finansowego na kwotę 247 000,00 zł. 49 organizacjom pozarządowym, kołom gospodyń wiejskich, ochotniczemu strażom pożarnym i grupom nieformalnym działającym na obszarze LGD. Zakres tematyczny projektów obejmował zagospodarowanie i poprawę estetyki przestrzeni wspólnych, doposażenie świetlic wiejskich i ochotniczych straży pożarnych a także przedsięwzięcia integrujące i aktywizujące społeczność lokalną. Program grantowy „Mikrodotacje LGD PROMENADA S 12” został bardzo dobrze przyjęty w środowisku lokalnym i cieszy się dużym zainteresowaniem. Odgrywa znaczącą rolę w rozwijaniu i wspieraniu społeczności lokalnej. O jego sukcesie zadecydowała przystępność, elastyczność w dostosowaniu się do zmieniających uwarunkowań, nieskomplikowane procedury na etapie ubiegania się o wsparcie i rozliczenia.

Od 2009 roku w sposób ciągły i dynamiczny budowany jest potencjał społeczny, kadrowy i ekonomiczny organizacji. LGD jest partnerstwem trójsektorowym. Według stanu na dzień 31.12.2022 r. liczy 99 członków zwyczajnych, którzy reprezentują m.in. samorządy lokalne i ich jednostki, stowarzyszenia o różnym profilu działalności, przedsiębiorców oraz mieszkańców, w tym:

- 1) sektor publiczny reprezentuje 14 członków,
- 2) sektor gospodarczy reprezentuje 28 członków,
- 3) sektor społeczny reprezentuje 57 członków.

Sektor gospodarczy reprezentują głównie osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz rolnicy. W ramach sektora gospodarczego nie wyodrębniono żadnej grupy podmiotów połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści, której członkowie mają świadomość istnienia tych więzów. Członkowie reprezentujący sektor gospodarczy prowadzą działalność w różnych, niepowiązanych ze sobą branżach. Podmioty wchodzące w skład sektora społecznego to stowarzyszenia rejestrowe, kluby sportowe, fundacje, towarzystwa regionalne, które prowadzą zróżnicowaną i niepowiązaną działalność m.in. w zakresie ochrony dziedzictwa lokalnego (Siedliskie Towarzystwo Regionalne, Towarzystwo Regionalne Rejowiec, Regionalne Towarzystwo Gminy Sawin), aktywizacji kobiet (Stowarzyszenie Kobiet Gminy Sawin), wsparcia osób z niepełnosprawnościami (Fundacja Rozwoju Rejowca Fabrycznego). Członkowie LGD aktywnie uczestniczą w działaniach organizacji, włączając się w przygotowanie i wdrażanie planów strategicznych i projektów. Większość z nich posiada także duże doświadczenie w realizacji projektów finansowanych z różnych źródeł krajowych i unijnych, w tym z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Skład LGD jest różnorodny i reprezentatywny, część członków łączy doświadczenia zarówno w działalności społecznej jak i gospodarczej, dzięki temu zapewniona jest odpowiednia i pogłębiona współpraca między tymi sektorami. Należy podkreślić, że różnorodność i łączenie doświadczeń i aktywności członków LGD nie zaburza jej partnerskiego charakteru, także nie wpływa negatywnie na działalność LGD. W ramach poszczególnych sektorów nie istnieją żadne dominujące grupy interesu. Co więcej, aktywność członków w różnych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego buduje kapitał LGD, wzmacnia potencjał ludzki, a wiedza i doświadczenie członków stanowią bogate źródło inspiracji i wsparcia dla działań organizacyjnych LGD. Nie do przecenienia jest wpływ członków LGD na relacje międzyludzkie w społecznościach wiejskich. Wokół LGD buduje się oddolna, międzypokoleniowa formacja liderów.

Stowarzyszenie dysponuje stałą, doświadczoną kadrą. Zarówno członkowie Zarządu jak i pracownicy biura posiadają długoletnie doświadczenie niezbędne do zarządzania LGD i realizacji operacji przewidzianych w LSR. Pracownicy biura zatrudnieni są na czas nieokreślony, nieprzerwanie od 2009 r., brali udział we wdrażaniu, aktualizacjach i monitoringu LSR w okresie programowania 2007-2013 i 2014 -2020. Posiadają wiedzę i kwalifikacje poparte odbytymi szkoleniami i kursami oraz doświadczeniem. Elementem usprawniającym proces wdrażania LSR jest wypracowany model współpracy z gminami członkowskimi, organizacjami oraz beneficjentami zapewniający stały, szybki i efektywny przepływ informacji. Doświadczenia wielu lat wdrażania LSR jednoznacznie wskazują, że zbudowany potencjał kadrowy zapewnia sprawne funkcjonowanie LGD, efektywne wdrażanie LSR, profesjonalną obsługę beneficjentów i komunikację ze społecznością lokalną.

LGD dysponuje zapleczem lokalowym, wyposażonym w niezbędny sprzęt komputerowy i biurowy, dostosowanym do organizacji spotkań i posiedzeń organów. Lokal, w którym mieści się biuro LGD nieprzerwanie od 2009 r. jest użytkowany na podstawie bezterminowej umowy bezpłatnego użyczenia zawartej z władzami miasta Rejowiec Fabryczny, co gwarantuje stabilność i trwałość organizacyjną.

W czasie kilkumiesięcznego procesu opracowywania LSR na lata 2023-2027 prowadzone były działania aktywizacyjne, promocyjne i informacyjne, aby zapewnić jak najszerszy i najbardziej reprezentatywny, a przy tym aktywny udział mieszkańców. Na stronie internetowej LGD utworzono specjalną zakładkę dotyczącą przygotowania LSR, gdzie zamieszczano aktualne informacje o prowadzonych pracach, harmonogram spotkań konsultacyjnych dla mieszkańców każdej gminy.

I.3 Opis struktury LGD

LGD PROMENADA S 12 posiada następujące obligatoryjne organy:

1. Walne Zebranie Członków
2. Zarząd LGD
3. Rada LGD
4. Komisja Rewizyjna

Najważniejszym i najwyższym organem LGD jest Walne Zebranie Członków (WZC), które tworzą wszyscy członkowie zwyczajni stowarzyszenia. WZC jest zwoływane co najmniej raz w roku z inicjatywy Zarządu, Komisji Rewizyjnej, Rady lub na pisemny wniosek co najmniej 10 % ogólnej liczby członków zwyczajnych, co jest wyrazem partnerskich relacji i otwartości na inicjatywy członków stowarzyszenia. Do kompetencji WZC należy w szczególności uchwalanie zmian Statutu, rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań z działalności Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady, wybór i odwołanie członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej, decyzja w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia oraz o przeznaczeniu jego majątku, rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu, podejmowanie uchwały w sprawie rozszerzenia bądź zawężenia obszaru objętego LSR.

Bieżącą pracą LGD kieruje Zarząd, składający się z sześciu członków reprezentujących każdą gminę partnerską. Decyzje Zarządu zapadają większością głosów i są rezultatem kolektywnych działań i współpracy członków Zarządu. Do reprezentacji LGD na zewnątrz uprawnionych jest dwóch członków działających łącznie. Do kompetencji Zarządu należy przede wszystkim kierowanie całokształtem działalności Stowarzyszenia zgodnie z uchwałami WZC. Za swoją działalność Zarząd ponosi odpowiedzialność przed WZC. Funkcje kontrolne pełni Komisja Rewizyjna, w skład której wchodzi również sześciu członków reprezentujących każdą gminę członkowską. Zasady funkcjonowania Zarządu i Komisji Rewizyjnej określa Statut LGD oraz regulaminy tych organów.

Stowarzyszenie jest otwarte na nowych członków. Określona w statucie procedura nabycia i utraty członkostwa zapewnia równe traktowanie i uwzględnia zasadę niedyskryminacji, w żaden sposób nie ogranicza zainteresowanym dostępu do LGD. Każdy chętny mieszkaniec lub organizacja, której cele działania są zbieżne z celami LGD, mogą przystąpić składając deklarację członkowską lub uchwałę odpowiedniego organu wskazującą osobę uprawnioną do reprezentacji. **W całym okresie działalności LGD nie odnotowano przypadku, w którym Zarząd odmówił przyjęcia nowych członków.** Zgodnie z postanowieniami Statutu każdy członek zwyczajny LGD ma prawo wybierać i być wybieranym do władz Stowarzyszenia oraz składać Zarządowi wnioski dotyczące działalności Stowarzyszenia, nowe pomysły, inicjatywy dotyczące wdrażania LSR, w tym zmiany lokalnych kryteriów wyboru, harmonogramu realizacji naborów, przesunięć środków pomiędzy przedsięwzięciami. Zgłoszenie może być dokonywane za pomocą dowolnego kanału komunikacji i wymaga odpowiedzi od Zarządu.

I.4 Skład organu decyzyjnego

Organem LGD uprawnionym do oceny i wyboru do dofinansowania projektów realizowanych w ramach LSR jest Rada składająca się z 12 członków, wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie Członków w sposób zapewniający równą reprezentację przedstawicieli gmin członkowskich. Skład Rady odzwierciedla trójsektorowy charakter LGD. **Wybór członków Rady uwzględnia zasadę równowagi, co gwarantuje, że na etapie podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji żadna grupa interesu nie kontroluje tego procesu.** Rada LGD to wyważona reprezentacja osób zaangażowanych w rozwój lokalny, posiadających wiedzę i doświadczenie w różnych dziedzinach życia oraz stale podnoszących swoje kompetencje w zakresie weryfikacji wniosków. To właśnie ta różnorodność umożliwia trafną ocenę i analizę projektów z uwzględnieniem różnych perspektyw i kontekstów lokalnych. Organizację pracy oraz tryb obradowania Rady określa regulamin zatwierdzany przez Zarząd LGD na wniosek Rady, która opracowuje projekt tego dokumentu.

Obecna Rada została wybrana w 2020 r., po upływie kadencji 4 - letniej poprzedniego składu organu. Do Rady w większości zostali wybrani członkowie, którzy pełnili te funkcje również w poprzedniej kadencji. W 2023 roku uzupełniono skład organu, który zmniejszył się z przyczyn niezależnych od LGD. Kadencja obecnej Rady upływa w czerwcu 2024 r.

Reprezentatywność organu decyzyjnego jest adekwatna do zdiagnozowanych na obszarze LGD grup istotnych punktu widzenia realizacji LSR. Zasiadają w nim przedstawicielki kół gospodyń wiejskich, ich obecność gwarantuje reprezentację aktywnych kobiet, zaangażowanych w rozwój lokalny. W składzie Rady znajdują się także osoby prowadzące działalność rolniczą. Ich udział w podejmowaniu decyzji jest istotny z punktu widzenia realizacji LSR ponieważ rolnictwo stanowi główną gałąź gospodarki obszaru LGD. Ważnym aspektem reprezentacji Rady są także osoby starsze, dzięki którym możliwe jest uwzględnienie potrzeb i perspektyw osób starszych, które stanowią dość istotną grupę społeczną.

I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Organy stowarzyszenia powoływane są na 4-letnią kadencję, ich wybór odbywa się w głosowaniu jawnym lub tajnym, w zależności od decyzji Walnego Zebrania Członków. Proces podejmowania decyzji przez kolegialne organy statutowe, w tym Radę oraz Walne Zebranie Członków następuje w drodze głosowania zwykłą lub bezwzględną większością głosów, w zależności od organu oraz rodzaju podejmowanej decyzji. W przypadku równego rozłożenia głosów głosowanie rozstrzyga Przewodniczący danego organu. Główną zasadą funkcjonowania LGD jest zakaz łączenia funkcji zarządczej z funkcją w organie decyzyjnym i organie kontroli stowarzyszenia. Członkowie Rady przez cały okres realizacji LSR nie mogą być zatrudnieni jednocześnie w biurze LGD.

Decyzje w sprawie wyboru operacji podejmowane są na podstawie obowiązujących procedur i kryteriów wyboru przy zachowaniu zgodności z LSR. Wszystkie dokumenty związane z procesem oceny i wyboru operacji są jawne i podawane do publicznej wiadomości za pośrednictwem strony internetowej LGD.

Podstawowe zasady i rozwiązania regulaminowe organu decyzyjnego:

- członkowie Rady pełnią swoją funkcję osobiście, w przypadku osoby prawnej funkcję członka Rady pełni przedstawiciel organu reprezentującego osobę prawną, dalsze udzielanie pełnomocnictwa jest zabronione,
- Rada wybiera spośród swoich członków Przewodniczącego, który organizuje prace Rady, przewodniczy posiedzeniom, odpowiada za procedurę wyłączenia członka Rady oraz pełni rolę arbitra w sprawach spornych dotyczących oceny i wyboru operacji,
- sekretarz Rady, którym z urzędu jest pracownik biura, obsługuje posiedzenia Rady, oblicza wyniki głosowań, prowadzi nadzór formalny nad przebiegiem posiedzeń,
- w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w trakcie oceny i wyboru operacji Walne Zebranie Członków może na wniosek Zarządu odwołać Radę lub poszczególnych jej członków,
- każdy z członków Rady na pierwszym posiedzeniu dotyczącym bieżącego naboru wniosków, po zapoznaniu się z listą wnioskodawców ubiegających się o dofinansowanie, jest zobowiązany do wypełnienia deklaracji poufności i bezstronności, i oświadczenia o braku konfliktu interesów. W deklaracji bezstronności i

poufności członek Rady wskazuje operacje, z oceny których podlega wyłączeniu. Członek Rady podlegający wyłączeniu nie może uczestniczyć w ocenie operacji, z którymi jest powiązany oraz nie może brać udziału w głosowaniach dotyczących wyboru tych operacji, natomiast może oceniać inne operacje w danym naborze, co do których spełnia zasadę bezstronności,

- decyzje Rady poprzedzone są pogłębioną dyskusją z uwzględnieniem różnych perspektyw, proces podejmowania decyzji oparty jest na otwartej wymianie poglądów, analizie argumentów i poszukiwaniu wspólnych rozwiązań,
- dążenie do konsensusu jest kluczowym aspektem procesu podejmowania decyzji, członkowie Rady starają się osiągnąć porozumienie wokół decyzji, szukając rozwiązań, które będą akceptowane przez większość członków organu,
- w celu potwierdzenia i udokumentowania transparentności procesu decyzyjnego biuro LGD prowadzi rejestr interesów członków Rady, zawierający informacje na temat zajmowanych stanowisk, funkcji, prowadzonej działalności gospodarczej, społecznej itp., pozwalający na identyfikację faktu i charakteru powiązań członków Rady i wnioskodawców. Przy czym należy podkreślić, że członkowie Rady, świadomi odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych oświadczeń, przystępując do oceny składają oświadczenia o bezstronności i poufności. Doświadczenia poprzednich okresów programowania pokazują, że nie dochodziło do nierzetelnej, interesownej, czy stronnictwej oceny operacji, a członkowie Rady wypełniając powierzone im zadanie mają pełną świadomość skutków nierzetelnej oceny oraz kierowania się interesem innym niż obiektywna ocena operacji i wybór zgodny z zasadami LSR.

Dla skutecznego wdrażania LSR wykorzystane zostaną mechanizmy w zakresie zarządzania, w tym współpracy i koordynacji, jak również monitorowania i ewaluacji nawiązujące do podstawowych cech podejścia LEADER tj. partycypacji, otwartości, przejrzystości, aktywności i dialogu. Obejmują one:

- 1) **sprawny system zarządzania**, który określa hierarchię, podział zadań i odpowiedzialności, odpowiednie procedury, umowy, porozumienia regulujące funkcjonowanie LGD, stałe doskonalenie zawodowe pracowników biura, członków Zarządu i Rady, korzystanie z wiedzy i umiejętności członków LGD, badanie jakości udzielanego wsparcia doradczego, wykorzystywanie nowoczesnych metod służących wypracowaniu nowych pomysłów i rozwiązań, korzystania z narzędzi cyfrowych wspomagających pracę oraz stosowanie elastycznych form pracy, w tym pracy zdalnej,
- 2) **sprawny system współpracy i komunikacji** obejmujący narzędzia na rzecz wzmocnienia partnerstwa, oraz dialogu wewnątrz LGD, jak i z podmiotami zewnętrznymi poprzez np. tworzenie grup dyskusyjnych w mediach społecznościowych gdzie mieszkańcy mogą wyrażać swoje opinie, wymieniać pomysły i informacje; sondaże na stronie internetowej; narzędzia umożliwiające i zachęcające członków LGD i mieszkańców do aktywnego udziału we wdrażaniu LSR (możliwość zwołania WZC przez wąską grupę członków, możliwość zgłaszania Zarządowi wniosków dotyczących działalności LGD, nowych pomysłów, inicjatyw z zagwarantowaniem poinformowania o wyniku weryfikacji zgłoszonej propozycji); narzędzia na rzecz zapewnienia skutecznej komunikacji poprzez stosowanie różnorodnych i przyjaznych dla odbiorcy form komunikacji oraz dobrych praktyk w zakresie zasad „prostego języka”, opracowanie skróconej, przystępniejszej dla odbiorcy wersji LSR).
- 3) **sprawny system monitorowania i ewaluacji** pozwalający na bieżącą i rzetelną weryfikację stopnia osiągnięcia celów i wskaźników, a także wprowadzania zmian i aktualizacji LSR opisany w rozdziale X Monitoring i ewaluacja.

W celu aktywizacji, integracji i zachęcania społeczności lokalnej do włączenia się w rozwój lokalny, LGD będzie podejmować działania na rzecz tworzenia warunków sprzyjających wyrównywaniu szans różnych grup społecznych z uwzględnieniem różnorodności i potrzeb lokalnej społeczności. Działania integracyjno-aktywizacyjne wspierające realizację LSR będą istotnym elementem potwierdzającym inkluzywny charakter LGD. Program małych grantów pn. „**Mikrodotacje LGD PROMENADA S 12**”, który od 2019 roku jest wdrażany na obszarze LSR i finansowany ze środków własnych LGD, stanowi główne i skuteczne narzędzie mobilizacji

i aktywizacji społecznej. Program umożliwia grupom nieformalnym, w tym młodzieżowym oraz innym podmiotom społecznym skorzystanie z prostej i elastycznej ścieżki dofinansowania małych, lokalnych inicjatyw, oraz pomysłów mieszkańców. Wysokość pojedynczego grantu wynosząca maksymalnie 8 tys. zł. być może początkowo wydaje się niewielka, jednak w tym tkwi siła tego programu – w możliwościach jakie otwiera dla sąsiedzkich grup nieformalnych, środowisk młodzieżowych, mieszkańców małych, peryferyjnych wiosek, którzy przy wsparciu nawet tak niewielkich kwot potrafią dokonywać zmian w swoim otoczeniu.

I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Nadrzędnym dokumentem regulującym zasady działania LGD oraz jej organów jest Statut, zatwierdzany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków. Pozostałe dokumenty regulujące działalność przedstawiono w tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Podstawowe dokumenty wewnętrzne normujące działalność i zarządzanie LGD

RODZAJ DOKUMENTU	SPOSÓB UCHWALANIA DOKUMENTU	REGULOWANE KWESTIE
Regulamin Rady Stowarzyszenia LGD PROMENADA S 12	Zarząd LGD w trybie określonym dla podejmowania uchwał Zarządu, projekt regulaminu opracowuje Rada	zasady wyboru członków i organizacji pracy Rady, zasady dotyczące składu Rady, zasady oceny i wyboru operacji, zasada wyłączenia członka Rady,
Procedura oceny i wyboru operacji	Zarząd LGD po zasięgnięciu opinii Rady, pracowników biura LGD, w trybie określonym dla podejmowania uchwał Zarządu	zasady dotyczące przeprowadzania naborów wniosków, oceny i wyboru operacji, zasady dotyczące odwołań od decyzji Rady,
Lokalne kryteria wyboru wraz z procedurą ich uchwalania i aktualizacji	Zarząd LGD po przeprowadzeniu konsultacji społecznych	określenie kryteriów, na podstawie których jest dokonywana ocena i wybór operacji przez Radę LGD
Regulamin biura LGD	Zarząd LGD	organizacja pracy biura, opis stanowisk pracy
Regulamin Zarządu Stowarzyszenia LGD PROMENADA S 12	Walne Zebranie Członków	organizacja pracy Zarządu, zadania i kompetencje członków Zarządu, zasady podejmowania uchwał
Regulamin Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia LGD PROMENADA S 12	Zarząd LGD w trybie określonym dla podejmowania uchwał Zarządu, projekt regulaminu opracowuje Komisja Rewizyjna	zadania Komisji Rewizyjnej, zasady zwoływania zebrań i prowadzenia kontroli, zasady podejmowania uchwał
Regulamin Biura LGD PROMENADA S 12	Zarząd LGD w trybie określonym dla podejmowania uchwał Zarządu	zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia kierownika biura, godziny pracy biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych, opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników doradztwa, opis stanowisk pracy
Regulamin świadczenia usług doradczych	Zarząd LGD w trybie określonym dla podejmowania uchwał Zarządu	zasady świadczenia bezpłatnych usług doradczych dla wnioskodawców i beneficjentów

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

II.1 Opis obszaru

Obszar objęty strategią położony jest w środkowo-wschodniej części województwa lubelskiego. Tworzy zwarte terytorium o zbliżonych cechach krajobrazu i środowiska przyrodniczego. W skład LGD PROMENADA S 12 wchodzi trzy gminy wiejskie, dwie gminy miejsko - wiejskie i gmina miejska.

Gmina Chełm – gmina wiejska o pow. 221,8 km² położona w południowo-zachodniej części powiatu chełmskiego i we wschodniej części województwa lubelskiego przy wschodniej granicy Polski z Ukrainą. Gmina otacza wokół miasto Chełm. Jest największą gminą wiejską Lubelszczyzny pod względem powierzchni i liczby ludności. Bezpośrednie sąsiedztwo z gminą tworzą: miasto Chełm, gminy: Ruda Huta, Dorohusk, Sawin, Wierzbica, Siedliszcze, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, Kamień, Leśniowice, Siennica Różana.

Gmina Rejowiec – gmina miejsko - wiejska o pow. 106,2 km² położona w południowo-zachodniej części powiatu chełmskiego. Gmina sąsiaduje z miastem Rejowiec Fabryczny, gminami: Rejowiec Fabryczny, Chełm, Siennica Nadolna, Krasnystaw, Łopiennik Górny.

Gmina Rejowiec Fabryczny – gmina wiejska o pow. 87,51 km² położona w południowo – zachodniej części powiatu chełmskiego. Gmina Rejowiec Fabryczny jest najmłodszą samodzielną jednostką terytorialną w powiecie chełmskim powołaną decyzją Rady Ministrów z grudnia 1990 r., samodzielny byt rozpoczęła 1 lipca 1991 r. Bezpośrednie sąsiedztwo z gminą tworzą miasto Rejowiec Fabryczny, gminy: Łopiennik Górny, Rejowiec, Siedliszcze, Trawniki.

Miasto Rejowiec Fabryczny – miasto w powiecie chełmskim położone w południowo – wschodniej części województwa lubelskiego o pow. 14,28 km². Od zachodu i północy miasto graniczy z gminą Rejowiec Fabryczny, natomiast od południa i wschodu z gminą Rejowiec.

Gmina Sawin – gmina wiejska o pow. 190,2 km² położona w północnej części powiatu chełmskiego przy drodze wojewódzkiej 812 Chełm – Włodawa. Bezpośrednie sąsiedztwo z gminą tworzą gminy: Chełm, Ruda Huta, Wierzbica, Wola Uhruska, Hańsk.

Gmina Siedliszcze – gmina miejsko - wiejska o pow. 154 km² położona w zachodniej części powiatu chełmskiego. Od zachodu graniczy z gminami: Puchaczów, Milejów i Trawniki od północy z gminą Cyców, od wschodu z gminami Wierzbica i Chełm, od południa z gminą Rejowiec Fabryczny. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 12.

LGD tworzy obszar o łącznej powierzchni **774 km²** i liczbie ludności **41 258** wg stanu na dz. 31.12.2020 r., co stanowi ok 53% ogółu ludności zamieszkującej powiat chełmski. Sieć osadniczą tworzą 3 miasta o liczbie ludności mniejszej niż 5 tysięcy mieszkańców (Rejowiec, Siedliszcze, Rejowiec Fabryczny) oraz 124 sołectwa, które obejmują 154 miejscowości.

Obszar objęty LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin przedstawiono na mapie, która wskazuje jednocześnie **spójność przestrzenną LGD**.

Ludność obszaru LGD wyróżnia się wieloma wspólnymi cechami, które potwierdzają spójność obszaru i uzasadniają podejmowaną interwencję w ramach inicjatywy LEADER. Podobna jest struktura wiekowa ludności, główne źródła przychodów i poziom rozporządzalnych dochodów. Na porównywalnych poziomach jest reprezentacja młodzieży w strukturze wiekowej ludności. Podobne są przymioty i postawy społeczne mieszkańców obszaru. Przywiązanie do tradycji, obrzędów i zwyczajów przy poszanowaniu wielokulturowości i odmienności w efekcie determinuje dobre relacje międzyludzkie i sąsiedzkie, skłania do życzliwości i wzajemnego wsparcia w życiowych wyzwaniach.

Dynamikę zmian w liczbie mieszkańców LGD na przestrzeni lat 2015-2021 przedstawiono w tabeli nr 2. Szczegółowa analiza struktury ludności została opisana w rozdziale IV.

Tabela nr 2. Liczba ludności obszaru LGD. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

GMINA	31.12.2015	31.12.2018	31.12.2020	31.12.2021
m. Rejowiec Fabryczny	4445	4417	4120	4051
Rejowiec Fabryczny	4354	4233	4133	4077
Rejowiec	6596	6420	6129	6058
Siedliszcze	6969	6824	6581	6541
Sawin	5632	5494	5365	5327
Chełm	14332	14781	14930	15054
Ogółem	42328	42169	41258	41108

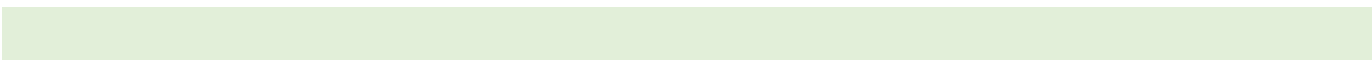
II.2 Spójność obszaru

Spójność obszaru to kluczowa cecha, której konsekwencją jest zasadność zastosowania podejścia LEADER na danym obszarze. O spójności obszaru LSR przesądzają aspekty:

- 1) **terytorialny** – sześć sąsiadujących ze sobą gmin, których obszar znajduje się w jednym obrysie terenów do siebie przylegających, podobnych pod względem geograficznym i przyrodniczym. O spójności obszaru świadczą również wspólne dla obszaru kompleksy leśne, obszary chronionego krajobrazu, szlaki turystyczne, komunikacyjne,
- 2) **geograficzny** – obszar objęty działaniem LGD w całości położony jest w obrębie Makroregionu Polesie Wołyńskie, z podobną budową geologiczną, rzeźbą terenu, klasami bonitacyjnymi gleby, zasobami wód powierzchniowych i podziemnych,
- 3) **kulturowy i historyczny** – występujące na obszarze LGD zabytki architektury to budowle sakralne, dwory i pałace dawnych właścicieli dóbr ziemskich. Świadkowie historii tych ziem - kurhany i mogiły świadczą o początkach osadnictwa na tych terenach, a także o patriotyzmie i przywiązaniu do wolności. Mieszkańców pod względem kulturowym łączą takie same obrzędy np. nocy świętojańskiej, dożynek, pieczonego ziemniaka; zwyczaje – palmy i pisanki wielkanocne, zwyczaje weselne oraz tradycje rzemieślnicze – garncarstwo, bednarstwo, wikliniarstwo, kowalstwo,
- 4) **społeczny** – obszar LGD charakteryzują podobne wskaźniki w zakresie liczby mieszkańców, gęstości zaludnienia, struktury wiekowej, poziomu wykształcenia, bezrobocia, aktywności gospodarczej i społecznej. Jakość życia w obszarze wyznacza dostępna infrastruktura techniczna – sieć drogowa, wodociągowa, sanitarna,
- 5) **gospodarczy** – dominującym sektorem gospodarki jest rozdrobnione i niskotowarowe rolnictwo. Sektor usług dostosowany jest do wewnętrznego popytu w branży budowlanej, transportowej, handlu i usługach.
- 6) **przyrodniczy i krajobrazowy** – cały obszar LGD cechuje równinny krajobraz z pagórami porośniętymi lasami mieszanymi i zagajnikami, w dolinach łąki i pola odznaczone gęstą linią miedzi. Wiejskie jednostki osadnicze ulokowane u zbiegu lub wzdłuż głównych dróg. Zagrody wiejskie zagospodarowywane tradycyjnie – budynek mieszkalny z ogrodem od strony drogi, dalej tzw. podwórko z budynkami gospodarczymi. Przyrodę i warunki naturalne cechuje czyste powietrze, gleba i wody, co sprzyja zachowaniu rzadkich okazów fauny i flory.

Gminy partnerskie oprócz spójności terytorialnej, geograficznej i kulturowej łączą także podobne uwarunkowania społeczno-gospodarcze i problemy. Cztery z sześciu gmin tworzących LGD zostały wpisane na listę gmin zagrożonych trwałą marginalizacją w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. Oznacza to, że na przeważającym obszarze LGD koncentrują się problemy niekorzystnie wpływające na sytuację społeczno – gospodarczą. Podobieństwo wykazują podstawowe wskaźniki mierzące poziom rozwoju społeczno – gospodarczego gmin LGD (rynek pracy, przedsiębiorczość, inwestycje, dochody podatkowe gmin, średnie wynagrodzenie), które znacząco odbiegają od średniej dla kraju i województwa lubelskiego, pomimo dających się zaobserwować wzrostów na przestrzeni ostatnich 10 lat.

Doświadczenia i efekty wieloletniego wdrażania kolejnych lokalnych strategii rozwoju na terenie gmin: Chełm, Sawin, Siedliszcze, Rejowiec, Rejowiec Fabryczny, miasto Rejowiec Fabryczny potwierdzają, że udział LGD w rozwoju obszaru jest zauważalny i stanowi rezultat trwającego od kilkunastu lat procesu budowania i pogłębiania partnerstwa lokalnego.

Rozdział III Partycypacyjny charakter obszaru LSR

III.1 Przebieg konsultacji społecznych

Podobnie jak w poprzednich okresach programowania proces opracowania strategii został zaplanowany jako partnerska, wieloetapowa praca zespołowa z możliwością włączenia się wszystkich zainteresowanych partnerów, w tym mieszkańców. **Zasada partycypacyjnego charakteru LSR została uwzględniona na każdym kluczowym etapie opracowania dokumentu. Wykorzystano techniki konsultacji bezpośrednich powszechnych i przedstawicielskich, pośrednich oraz konsultacje poprzez popularyzację, czyli publikowanie na stronie internetowej wypracowanych na każdym etapie materiałów z zapewnieniem możliwości zgłaszania uwag.**

Wszystkie uwagi zgłaszane podczas procesu konsultacji były rozpatrywane pod kątem zasadności oraz możliwości uwzględnienia na każdym etapie prac nad strategią. Tutaj należy podkreślić, że zasady realizacji instrumentu RLKS oraz dokumentacja konkursowa i kryteria wyboru LGD do realizacji LSR narzucają z góry pewne rozwiązania, dlatego odrzucane były uwagi niezgodne z regulaminem konkursu i zasadami realizacji RLKS.

Spotkania konsultacyjne, badania i wywiady indywidualne będące podstawą do dalszych prac prowadzili eksperci zewnątrzni. Wszystkie elementy LSR są wynikiem pracy powołanego przez Zarząd **zespołu ds. opracowania LSR**, składającego się z przedstawicieli samorządów lokalnych w tym radnych i pracowników samorządowych, członków organów LGD, beneficjentów projektów poprzednich LSR, oraz innych chętnych osób, zaangażowanych w sprawy lokalne. Nabór kandydatów do zespołu miał charakter otwarty, został upubliczniony na stronie internetowej LGD oraz w mediach społecznościowych. Każdy zainteresowany mieszkaniec mógł włączyć się w proces przygotowania nowej strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.

Prace nad LSR rozpoczęto w lipcu 2022 r. spotkaniami konsultacyjnymi z mieszkańcami w każdej gminie partnerskiej. Szczegółowy harmonogram spotkań udostępniono na stronie internetowej LGD. Spotkania poprzedzono szeroką akcją informacyjną zapewniającą dotarcie do licznej grupy odbiorców. W akcji wykorzystano różnorodne kanały komunikacji w celu dostosowania narzędzi komunikacyjnych do różnych grup odbiorców (strony internetowe gmin i LGD, media społecznościowe, płatne ogłoszenia w tygodnikach lokalnych i na ogólnodostępnych tablicach ogłoszeniowych, poczta e-mail, imienne zaproszenia pisemne do członków LGD, beneficjentów, osób biorących udział w przedsięwzięciach organizowanych przez LGD). Podczas spotkań konsultacyjnych, które miały charakter warsztatowy, omawiano aktualne procesy decydujące o możliwościach dalszego rozwoju obszaru, potrzebach i potencjałach rozwojowych oraz wyzwaniach na najbliższe lata. Poruszono także kwestie dotyczące grup społecznych znajdujących się w trudnej sytuacji, gotowości lokalnego biznesu do wdrażania innowacji oraz świadomości ekologicznej. W spotkaniach wzięło udział łącznie 84 mieszkańców gmin partnerskich. Następnie przeprowadzono badanie ankietowe mieszkańców, którego celem było zdiagnozowanie obszarów problemowych, grup społecznych wymagających wsparcia, preferowanych przedsięwzięć i kierunków rozwoju obszaru a także poznanie opinii mieszkańców na temat jakości życia na terenie LGD, atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej zrzeszonych gmin. Badanie miało formę ankiety internetowej, która była upubliczniona na stronie LGD, w mediach społecznościowych i przesłana pocztą e-mail do wnioskodawców, beneficjentów, partnerów LGD. Ankietę w formie tradycyjnej rozpowszechniano na spotkaniach KGW, klubów seniora oraz zebraniach sołeckich. Ankieta została wypełniona przez 103 respondentów. Uzupełnieniem badania ankietowego były indywidualne wywiady eksperckie z liderami lokalnymi, beneficjentami LGD, przedstawicielami samorządów lokalnych. Łącznie przeprowadzono 15 wywiadów indywidualnych. Po zakończeniu pierwszego etapu konsultacji został przygotowany raport prezentujący efekt prac związanych z realizacją procesu zaangażowania społeczności lokalnej w opracowanie strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w celu dokonania diagnozy, zidentyfikowania potrzeb oraz potencjałów rozwojowych obszaru. Raport został upubliczniony na stronie internetowej LGD, na jego podstawie zespół ds. opracowania LSR sporządził diagnozę obszaru, analizę potrzeb i potencjałów oraz koncepcję celów i przedsięwzięć. Opracowane przez zespół kluczowe zagadnienia dla LSR zostały poddane dalszym konsultacjom społecznym za pośrednictwem strony internetowej LGD.

Przez cały okres przygotowania LSR wykorzystywano różne narzędzia informacyjne tj. utworzono odrębną zakładkę na stronie LGD, gdzie systematycznie umieszczano materiały, informacje, prezentacje i aktualności dot. procesu budowy LSR, w tym dokumenty do konsultacji z prośbą o odniesienie się do nich; informacje zamieszczano także na profilu społecznościowym LGD oraz upowszechniano poprzez newsletter. W proces informowania włączyły się także samorządy gminne. Pracownicy biura systematycznie prowadzili konsultacje z przedstawicielami samorządów lokalnych, reprezentantami organizacji i instytucji oraz lokalnymi liderami.

III.2 Podsumowanie konsultacji społecznych. Dane wykorzystane do opracowania LSR

W podsumowaniu konsultacji zawarto syntezę informacji zgromadzonych w trakcie całego procesu badawczego, obejmującego zarówno wyniki warsztatów strategicznych, wywiadów eksperckich oraz badań ankietowych. Zgromadzone dane podzielone zostały na główne osie tematyczne, przyjęte w koncepcji badania odnoszące się do mocnych stron badanego obszaru, obserwowanych deficytów, pomysłów na zmianę zastanej sytuacji oraz wykaz grup uznawanych przez uczestników konsultacji za defaworyzowane.

W trakcie prowadzonych badań uczestnicy wskazywali na **mocne strony obszaru**, wśród których wymienić można w szczególności:

- zasoby ludzkie i relacje społeczne – potencjał wskazywany na poziomie bliskich relacji społecznych, który może stać się początkiem istotnych zmian. Ważne w tym aspekcie jest zaufanie i bezpośrednie relacje na linii mieszkańcy, samorząd i lokalny biznes,
- zasoby przyrodnicze i krajobrazowe, liczne obiekty dziedzictwa kulturowego, tereny zielone, parki krajobrazowe oraz obszary chronione w tym obszary Natura 2000 i Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu, Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo przebiegający przez obszar LGD,
- lokalne tradycje w tym tradycje rzemieślnicze: garncarstwo, kowalstwo, bednarstwo i związane z tym produkty,
- lokalne tradycje ludowe, z których część jest nadal żywa i może stać się wyróżnikiem na tle regionu oraz wpływać na identyfikację turystyczną obszaru,
- część gmin określana jest mianem atrakcyjnych do zamieszkiwania, co sprzyja napływowi nowych mieszkańców za sprawą dostępności terenów pod inwestycje i relatywnie niższe koszty życia,
- jako mocna strona części gmin, a w części potencjał rozwojowy wskazywano możliwości tworzenia gospodarstw agroturystycznych, możliwość szerokiego rozwoju i promocji idei „slow life” i „slow tourism”,
- do istotnych potencjałów zaliczano także liczne zabytki historyczne, pałace, kościoły, dwory, zabytki przemysłowe, zabudowania i pozostałości z różnych epok, a także związane z nimi wydarzenia historyczne oraz współczesne, w tym wydarzenia cykliczne takie jak jarmarki,
- brak dużych zakładów przemysłowych negatywnie wpływających na jakość środowiska naturalnego,
- na uwagę zasługuje także często wskazywany potencjał związany z kopalnią marglu oraz wyrobiskami, które potencjalnie mogą zostać wykorzystane jako miejsca atrakcyjne turystycznie – miejsca spacerowe, zalewy itp.

Podsumowując **problemy/słabe strony** obserwowane na zamieszkiwanym terenie, uczestnicy konsultacji wskazywali na takie elementy jak:

- słaba jakość oferty komunikacyjnej obszaru - problem dotyczy zarówno dojazdu z większych miast, jak i przemieszczania się na lokalnym poziomie,
- słaby rynek pracy, który sprzyja odpływowi mieszkańców, zwłaszcza młodych i aktywnych,
- niewielki rynek usług, w tym usług gastronomicznych i okołoturystycznych, a także brak zaplecza w postaci agroturystyki etc. co przekłada się na ograniczone zainteresowanie turystyczne obszarem,
- niedostatecznie rozwinięty rynek usług dla młodzieży – brak zajęć aktywizujących młodzież, obiektów do spędzania wolnego czasu, animatorów, warsztatów i zajęć rozwijających umiejętności młodych ludzi,

- niewystarczająca liczba miejsc spotkań dla lokalnej społeczności – brak miejsc zagospodarowanych typu altany, place, zielone skwery, miejsca do organizacji wydarzeń ważnych dla lokalnych społeczności,
- niewystarczające wsparcie dla liderów lokalnych i wypalanie się lokalnych liderów społecznych,
- słaba współpraca międzygminna kół gospodyń wiejskich, organizacji społecznych, instytucji kultury, przedsiębiorców,
- niskie zdolności do kreowania i wdrażania innowacji w biznesie, wynikające z niewystarczających możliwości inwestycyjnych firm (na poziomie LGD skutkowało to pozorowaniem innowacyjności na potrzeby uzyskania punktów podczas oceny wniosku).

W ramach działań nastawionych na **rozwiązanie zdiagnozowanych problemów** uczestnicy procesu konsultacyjnego wskazywali pomysły takie jak:

- wsparcie grup nieformalnych i organizacji pozarządowych za pomocą programu mikrograntów służących wspieraniu sektora pozarządowego oraz wzmocnieniu lokalnych liderów,
- działania służące wzmocnieniu lokalnej tożsamości, tworzeniu marki obszaru, integracja środowiska lokalnego i budowania sieci współpracy. W działaniu ważne jest zarówno tworzenie marki „na zewnątrz” jako elementu budowania atrakcyjności turystycznej i osiedleńczej, ale także „do wewnątrz” służącej spajaniu lokalnej społeczności i ograniczaniu migracji poza zamieszkiwany obszar – poczucie dumy z zamieszkiwanego miejsca,
- wspieranie grup młodzieżowych oraz ich oddolnych aktywności – jako jeden z elementów budowania tożsamości i integrowania młodzieży z obszarem, a także wskazywania możliwości rozwojowych dla lokalnego potencjału,
- wzmocnianie rozwoju oferty agroturystycznej oraz działania na rzecz utworzenia klastra turystycznego opartego na tradycyjnych elementach lokalnego krajobrazu, lokalnych tradycji, produktów i rozwiązań,
- wzmocnienie oferty spędzania czasu wolnego w oparciu o zasoby sołectw i wsi. Wykorzystanie istniejących zasobów gminnych np. świetlic itp. w celu tworzenia centrów aktywności lokalnej, animujących życie lokalnych społeczności,
- wyznaczenie bezpiecznych tras komunikacyjnych – pieszych i rowerowych, a także oznakowanie szlaków w celach turystycznych oraz opracowanie systemu identyfikacji i oznakowania atrakcyjnych miejsc w przestrzeni gmin obszaru,
- rozwój usług opiekuńczych dla dzieci, osób starszych i zależnych,
- wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i istniejących przedsiębiorców na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy, ograniczając tym samym migrację mieszkańców poza zamieszkiwany obszar,
- utworzenie inkubatora przedsiębiorczości lokalnej, w szczególności oferującego działania w postaci doradztwa, wsparcia mikro oraz otoczenia biznesu,
- organizacja cyklu warsztatów i szkoleń nawiązujących do zasobów lokalnych, w tym warsztatów: kulinarnych, rękodzieła, tworzenie ozdób z lokalnych owoców i warzyw, florystyki, krawiectwa, rzemiosła artystycznego i in.,
- organizacja szkoleń i warsztatów wspierających umiejętności cyfrowe seniorów – obsługa komputerów, korzystanie z rozwiązań typu e-pacjent, e-podatki itp.

Uczestnicy konsultacji jako grupy w niekorzystnej sytuacji wskazali :

- młodzież – w przypadku tej grupy mieszkańców wskazywano w szczególności na brak miejsc spotkań, zajęć rozwojowych, a także działań włączających. Zdaniem badanych osób zakres działań dla młodzieży, powinien zostać przygotowany partycypacyjnie we współpracy z przedstawicielami tegoż pokolenia,
- seniorów – grupa znajduje się w niekorzystnej sytuacji w opiniach uczestników konsultacji ze względu na ograniczone kompetencje cyfrowe, w tym w szczególności obsługa komputera, zakupy on-line, zamawianie usług czy korzystanie z rozwiązań dostępnych na portalach samorządowych lub gminnych (np. portalach związanych z opieką zdrowotną). Dla tej grupy postulowano także działania z zakresu cyberbezpieczeństwa,

zajęć aktywizujących społecznie oraz dostosowania przestrzeni publicznych do ograniczonych zdolności motorycznych,

- mieszkańców z terenów peryferyjnych – osoby te traktowane są jako wykluczone komunikacyjnie, ze względu na duże odległości do kluczowych miejsc w gminie, dojazdu do większych miejscowości etc. Wykluczenie komunikacyjne zdaniem badanych przekłada się na niską aktywność społeczną oraz wykluczenie z rynku pracy, ograniczenie dostępu do usług, izolację etc.,
- osoby o niskich kwalifikacjach, poszukujące zatrudnienia, dla których oferta rozwoju jest mocno ograniczona.

III.3 Analiza wniosków z konsultacji, uwzględnione i odrzucone zagadnienia

Opinie i wnioski z konsultacji społecznych zostały poddane analizie pod kątem ich zasadności i możliwości uwzględnienia w LSR. W prezentowanych poniżej wnioskach uwzględniono tylko te obszary interwencji, które są zgodne z zasadami realizacji RLKS i obowiązującymi przepisami. Pominięto analizę problemów, których rozwiązanie leży poza zasięgiem LGD jak np. problemy komunikacyjne. Wiele ze wskazanych przez uczestników konsultacji obszarów problemowych wymagających interwencji dotyczyło niekorzystnych zjawisk w skali makroekonomicznej takich jak: trudna sytuacja na lokalnym rynku pracy, niekorzystne zjawiska demograficzne, migracje ludzi młodych, wysokie koszty pracy, przepisy prawne utrudniające prowadzenie i rozwijanie działalności. Z tego wynika, że strategia oraz jej cele powinny być postrzegane w ramach przeciwdziałania szerszym, dominującym, niekorzystnym trendom.

Uwzględniając wnioski z konsultacji społecznych przyjęto, że strategia powinna koncentrować się na wielofunkcyjnym, zrównoważonym rozwoju obszaru w oparciu o dostępny potencjał zasobów lokalnych rozumianych jako lokalne produkty rolne, surowce, tereny inwestycyjne, walory naturalne, przyrodnicze, krajobrazowe, (np. zbiorniki wodne, ścieżki przyrodnicze, szlaki turystyczne, wyrobiska itp.), zasoby ludzkie i instytucjonalne. Uczestnicy konsultacji wskazywali na potrzebę organizacji działań mających na celu aktywizację społeczną i gospodarczą, podnoszenie kompetencji mieszkańców, wyrównywanie dysproporcji między centrami gmin a koloniami. Należy również zwrócić uwagę aby tworzenie nowych miejsc pracy przyczyniało się jednocześnie do aktywizacji młodzieży, seniorów oraz osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy.

Na etapie diagnozy i określania celów uczestnicy spotkań konsultacyjnych aktywnie wyrażali swoje opinie biorąc udział we wspólnym definiowaniu głównych problemów obszaru LSR, zgłaszając propozycje działań i konkretnych projektów. Na pozostałych etapach związanych z opracowaniem LSR zgłaszano zdecydowanie mniej wniosków i uwag do poszczególnych materiałów wypracowanych i udostępnianych przez zespół ds. opracowania LSR.

W całym procesie włączenia społeczności lokalnej w opracowanie LSR łącznie zgłoszono 6 uwag (na etapie konsultacji przygotowanego przez zespół ds. opracowania LSR projektu całego dokumentu). Ich analizę wraz z rozstrzygnięciem zaprezentowano w tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Zestawienie uwag zgłoszonych w procesie konsultacji społecznych

Podmiot zgłaszający	Treść uwagi	Rozstrzygnięcie wraz z uzasadnieniem
Mieszkaniec, przedsiębiorca	Objęcie wsparciem w zakresie rozwijania przedsiębiorczości działalności gospodarczych związanych z handlem detalicznym i usługami budowlanymi	Odrzucono. Zgodnie z opisem interwencji LEADER w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej kierunki rozwoju przedsiębiorczości powinny uwzględniać sytuację lokalną np. posiadane zasoby przyrodnicze i kulturowe oraz popyt na usługi określonego rodzaju (srebrna gospodarka, gospodarka wolnego czasu itp.). Z przeprowadzonych konsultacji społecznych nie wynika konieczność wspierania takich typów działalności jak handlowa i budowlana.
Mieszkaniec, przedsiębiorca	Zniesienie ograniczeń branżowych w zakresie wspierania działalności gospodarczej	Odrzucono. Uzasadnienie jak wyżej.
Mieszkaniec, rolnik	Zwiększenie budżetu na działania związane tworzeniem i rozwojem gospodarstw agroturystycznych	Odrzucono. Na przedsięwzięcie P.I.2 <i>Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne</i> , zaplanowano budżet w wysokości 200 tys. euro (ok. 900 tys. zł.), budżet LSR wynosi 1,5 mln euro. Zwiększenie kwoty w tym przedsięwzięciu wiązałoby się z koniecznością zmniejszenia budżetu dla innych przedsięwzięć co mogłoby zakłócić dynamikę zmian we wspieraniu wielofunkcyjnego, zrównoważonego wzrostu jakości życia w obszarze LGD
Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno - Kulturalnych SZANSA	W przedsięwzięciu dotyczącym operacji realizowanych w partnerstwie uwzględnienie operacji mieszanych polegających na działaniach miękkich jak również rozwoju infrastruktury i wyposażenia miejsc, w których prowadzone są działania na rzecz grup wykluczonych	Uwzględniono, uzupełniono opis przedsięwzięcia.
Koło Gospodyń Wiejskich w Rejowcu Fabryczny	W ramach celu rozwój społeczno-gospodarczy zaplanować przedsięwzięcie skierowane wyłącznie na wzmocnienie kompetencji i aktywizację sektora społecznego, organizacji pozarządowych, KGW, OSP, liderów grup nieformalnych. Jest duże zapotrzebowanie na działania szkoleniowe, np. szkolenia dla lokalnych animatorów, integrację i aktywizację.	Uwzględniono. W celu II dodano przedsięwzięcie Akademia Lidera, które będzie realizowane jako operacja własna. LGD posiada doświadczenie i potencjał organizacyjny do realizacji operacji w tym zakresie.

Członek Rady LGD PROMENADA S 12	Rozważyć rezygnację ze stosowania kryteriów dotyczących innowacyjności i ochrony środowiska w przedsięwzięciach związanych z podejmowaniem i rozwijaniem działalności pozarolniczej	Uwzględniono częściowo. Wdrażanie projektów innowacyjnych przewidziano na poziomie przedsięwzięcia P.II.1 <i>Innowacyjne usługi społeczne</i> . Jest to działanie skierowane do gospodarstw rolnych, dotyczy rozwijania innowacyjnych, pozarolniczych funkcji. Punktowania innowacyjności w tym przedsięwzięciu nie przewiduje się ponieważ same w sobie projekty te będą innowacyjne w kontekście lokalnym. W ramach oceny operacji pod kątem spełnienia lokalnych kryteriów, innowacje będą punktowane w przedsięwzięciach P.II.2 Młodzież aktywna i kreatywna – wsparcie inicjatyw młodzieżowych, II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji, II.4 Senior na warsztacie – aktywizacja, integracja i edukacja
--	---	--

W wyniku pogłębionej analizy danych z konsultacji społecznych i diagnozy obszaru oraz mając na uwadze ograniczone możliwości interwencji w ramach PS WPR oraz ograniczony budżet, który nie pozwoli skutecznie interweniować we wszystkich obszarach problemowych, zespół ds. opracowania LSR sformułował następujące wnioski i rekomendacje, które zostały wykorzystane w dalszych etapach prac nad LSR:

- 1) brak możliwości realnego oddziaływania na problemy związane transportem i ofertą komunikacją obszaru, brak możliwości wsparcia w tym zakresie mieszkańców tzw. miejscowości peryferyjnych, które z tego powodu nie zostały zaliczone do grup w niekorzystnej sytuacji ale stanowią grupę istotną z punktu realizacji LSR,
- 2) rezygnacja z „wymuszania” innowacji w przedsięwzięciach dotyczących rozwijania działalności gospodarczej i określenie innowacji na poziomie jednego lub kilku przedsięwzięć z gwarancją, że będzie to autentycznie nowatorskie na obszarze LGD działanie,
- 3) włączenie do grup w niekorzystnej sytuacji kobiet, zwłaszcza bezrobotnych, o niskich kwalifikacjach i rolników ponieważ diagnoza i analiza danych statystycznych potwierdzają, że są to liczne grupy mieszkańców, które mogą być potencjalnie zagrożone wykluczeniem społecznym i marginalizacją,
- 4) w związku z tym, że katalog grup w niekorzystnej sytuacji jest zamknięty i nie obejmuje seniorów i młodzieży, grupy te zaliczono do grup docelowych istotnych z punktu widzenia wdrażania LSR,
- 5) w procesie opracowania LSR (formułowania celów i przedsięwzięć) i jej późniejszego wdrażania należy zwrócić uwagę na dynamicznie zmieniającą się sytuację makroekonomiczną w kraju i na świecie spowodowaną postępującym kryzysem gospodarczym, długofalowymi konsekwencjami pandemii COVI-19 oraz społecznymi i gospodarczymi skutkami wojny w Ukrainie. Formułując cele i przedsięwzięcia należy zachować możliwości elastycznej aktualizacji dokumentu w celu dostosowania go do zmieniających się uwarunkowań,
- 6) włączenie większej liczby działań aktywizujących społeczność lokalną, w szczególności do kreowania innowacyjnych rozwiązań oraz tworzenia sieci współpracy na rzecz rozwoju społecznego.

Na podstawie przeprowadzonego procesu konsultacyjnego można zauważyć, że w tworzenie LSR zaangażowali się aktywni mieszkańcy obszaru, sołtyski i sołtysi, członkowie rad, koła gospodyń wiejskich, seniorzy, przedstawiciele jednostek publicznych, a także przedsiębiorcy lub osoby zainteresowane podjęciem działalności. Ich dalsze zaangażowanie będzie decydujące dla powodzenia wdrażania LSR. Dlatego zaplanowano zastosowanie partycypacyjnego podejścia opartego na trzech zasadniczych filarach: informacji i animacji, konsultacji/współdecydowania, zapewnienia wsparcia na każdym etapie wdrażania projektów.

W ramach komponentu „Zarządzanie LSR” LGD planuje działania związane z **animacją** społeczności na rzecz wdrażania innowacji społecznych, sieciowania i rozwijania współpracy pomiędzy organizacjami społecznymi, przedsiębiorcami, instytucjami kultury na obszarze ale także poza obszarem LGD. Zaplanowano także działania animacyjne skierowane do rolników i ich domowników w celu aktywizacji tych grup do rozwijania pozarolniczych, innowacyjnych funkcji gospodarstw rolnych. Przyjęto następujące działania animacyjne i aktywizacyjne:

1. Cykl spotkań informacyjnych dla rolników w celu upowszechnienia informacji o idei gospodarstw opiekuńczych i zagród edukacyjnych.
2. Organizacja dwóch tematycznych wizyt studyjnych skierowanych do osób prowadzących działalność rolniczą – dobre praktyki w zakresie organizowania i funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych i zagród edukacyjnych. Wizyty studyjne będą prowadzone w różnych lokalizacjach w Polsce, które są znane z udanych i innowacyjnych projektów w zakresie gospodarstw opiekuńczych i zagród edukacyjnych.
3. Cykliczna organizacja forum organizacji pozarządowych i liderów lokalnych w celu wymiany doświadczeń, dobrych praktyk i pogłębiania współpracy oraz tworzenia warunków do nawiązywania partnerstw lokalnych.
4. Otwarte spotkania informacyjne dotyczące aktualnie prowadzonych lub planowanych działań LGD.
5. Tematyczne warsztaty i szkolenia skierowane do różnych grup społecznych.
6. Konkursy i wydarzenia o charakterze kulturalnym.

W ramach działań animacyjnych przewidujemy także indywidualną pracę z osobami zainteresowanymi utworzeniem zagrody edukacyjnej, gospodarstwa opiekuńczego lub wdrożeniem innych innowacyjnych usług na obszarze LGD.

W celu dostosowania metod i kanałów **komunikacji** do potrzeb i oczekiwań odbiorców w 2022 r. LGD przeprowadziła badanie dotyczące komunikacji i przepływu informacji na obszarze LGD. Analiza wyników badania pozwoliła określić najskuteczniejsze i najczęściej używane przez mieszkańców kanały komunikacyjne i są to:

1. oficjalne serwisy internetowe samorządów i instytucji publicznych i profile w mediach społecznościowych,
2. media lokalne – tygodniki, radio,
3. strona internetowa LGD oraz profil LGD w mediach społecznościowych,
4. grupa dyskusyjna na profilu w mediach społecznościowych,
5. newsletter – cykliczne wiadomości dotyczące działalności LGD rozsyłane za pomocą poczty e-mail,
6. ogólnodostępne tablice ogłoszeniowe,
7. komunikacja bezpośrednia poprzez udział pracowników biura w zebraniach sołeckich, spotkaniach klubów seniora, zebraniach kół gospodyń wiejskich.

Wyżej wymienione kanały komunikacji nie stanowią katalogu zamkniętego ale tworzą podstawowe ramy przekazywania i wymiany informacji ze społecznością lokalną.

Przyjęte w LGD standardy komunikacji to:

- cykliczność i systematyczność komunikatów,
- jasność i przejrzystość (przystępny zrozumiały, pełny przekaz, unikanie języka „branżowego” i niejasnych terminów),
- dialog i otwartość na pytania, opinie, sugestie,
- szybka reakcja na komunikację zewnętrzną,
- personalizacja i uwzględnianie potrzeb (dostosowanie komunikatów do potrzeb i preferencji różnych grup odbiorców).

LGD dołożyła wszelkich starań w celu zapewnienia otwartości, dostępności i równości szans w procesie opracowania LSR zgodnie z przepisami art. 9 rozporządzenia 2021/1060, w szczególności:

- poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej;
- poszanowania zasady równości kobiet i mężczyzn;

- poszanowania zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyni poważnych szkód”.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

Punktem wyjścia do analizy potrzeb i potencjałów rozwojowych była diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru LGD. Diagnoza zawiera wyniki analizy danych statystycznych, dokumentów strategicznych i planistycznych, danych z prowadzonych przez LGD badań ankietowych oraz wniosków ze spotkań z mieszkańcami. Dla ukazania dynamiki zmian dane liczbowe prezentowane są na przestrzeni kilku lat, przyjmując za moment bazowy rok 2015, czyli rok, w którym opracowywana była strategia na lata 2016 – 2022. W rozdziale zaprezentowano syntezę diagnozy, która skupia się na obszarach najistotniejszych dla określania celów LSR przy zachowaniu zgodności z celami określonymi w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027. Szczegółowej analizie poddano te obszary, które uczestnicy konsultacji wskazali jako generujące najwięcej problemów i potrzeb.

IV.1 Synteza diagnozy

DEMOGRAFIA

Obszar LGD PROMENADA S 12 podobnie jak całe województwo lubelskie, dotknięty jest negatywnymi zjawiskami demograficznymi. W ostatnich latach na terenie pięciu gmin stowarzyszonych odnotowano wysoki ubytek ludności, wynikający zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego, jak i niekorzystnego salda migracji. Szczególnie niepokojące zmiany zaobserwowano w gminie Rejowiec, Rejowiec Fabryczny i w mieście Rejowiec Fabryczny, w których liczba ludności znacząco maleje i odnotowano tam najniższą średnią wartość współczynnika przyrostu naturalnego. Od roku 2015 do 2021 liczba ludności na obszarze LGD zmniejszyła się o 1 220 osób.

Niepokojąca jest również utrzymująca się niekorzystna struktura wiekowa populacji - spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i zwiększanie się grupy osób starszych dotyczy wszystkich gmin z wyjątkiem gminy Chełm, która w znacznym stopniu pełni funkcję rezydencjalną w stosunku do pobliskiego miasta Chełm. Na analizowanym obszarze w 2021 r. blisko 21 % populacji stanowiły osoby powyżej 65 roku życia. Zaobserwowano systematyczny wzrost udziału osób starszych w strukturze populacji, będący wynikiem niskiego poziomu dzietności i wydłużania się trwania życia mieszkańców. Prognozy demograficzne wskazują, że tendencje te będą się pogłębiać, co w perspektywie może przynieść negatywne skutki w wymiarze społecznymi i gospodarczymi. **Sytuacja demograficzna jest źródłem problemów i tworzy poważne bariery dla rozwoju obszaru LGD.**

W tabelach nr 4, 5 i 6 przedstawiono dane dotyczące salda migracji, przyrostu naturalnego oraz struktury wieku ludności obszaru LGD, które potwierdzają narastające niekorzystne zjawisko depopulacji.

Tabela nr 4. Saldo migracji na obszarze LGD w latach 2015, 2020, 2021. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Gmina	2015			2020			2021		
	zameldowania	wymeldowania	saldo migracji	zameldowania	wymeldowania	saldo migracji	zameldowania	wymeldowania	saldo migracji
m. Rejowiec Fabryczny	46	68	-22	44	69	-25	37	75	-38
Rejowiec Fabryczny	39	54	-15	47	31	16	22	33	-11
Rejowiec	88	81	7	85	109	-24	79	79	0
Siedliszcze	92	81	11	79	86	-7	107	90	17
Sawin	46	49	-3	51	83	-32	64	69	-5
Chełm	279	184	95	252	201	51	301	187	114
Razem	590	517		558	579		610	533	

Tabela nr 5. Przyrost naturalny na obszarze LGD w latach 2015, 2021. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Gmina	2015			2020			2021		
	urodzenia	zgony	przyrost naturalny	urodzenia	zgony	przyrost naturalny	urodzenia	zgony	przyrost naturalny
m. Rejowiec Fabryczny	33	46	-13	24	56	-32	30	64	-34
Rejowiec Fabryczny	39	57	-18	30	64	-34	38	80	-42
Rejowiec	45	91	-46	45	84	-39	37	115	-78
Siedliszcze	57	102	-45	48	94	-46	49	86	-37
Sawin	50	67	-17	39	68	-29	38	79	-41
Chełm	107	145	-38	117	125	-8	93	137	-44
Razem	331	508		303	491		285	561	

Analizując dane dotyczące liczby osób w poszczególnych grupach wiekowych można zauważyć zachodzące zmiany w strukturze wiekowej populacji. Jedyną grupą wiekową, której udział się systematycznie zwiększa jest grupa osób w wieku poprodukcyjnym. Liczba osób w wieku produkcyjnym w 2021 roku spadła o 8,17 % w porównaniu z rokiem 2015. Osoby w wieku produkcyjnym to grupa, która jest najbardziej aktywna zawodowo i przyczynia się do wzrostu gospodarczego. Jeśli ich liczba maleje, może to sugerować, że populacja starzeje się, co może prowadzić do wyzwań związanych z opieką zdrowotną, świadczeniami społecznymi i zapewnieniem wsparcia dla osób starszych. Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może być również wynikiem migracji młodych ludzi do miast w poszukiwaniu lepszych możliwości zatrudnienia, edukacji, dostępu do usług społecznych. Zauważalny jest również spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym ale nie jest on tak duży jak w przypadku ludności w wieku produkcyjnym. W tabeli nr 6 przedstawiono dane dotyczące struktury wieku mieszkańców LGD.

Tabela nr 6. Struktura wieku mieszkańców LGD. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	2015			2020			2021		
	liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	liczba osób w wieku produkcyjnym	liczba osób w wieku poprodukcyjnym	liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	liczba osób w wieku produkcyjnym	liczba osób w wieku poprodukcyjnym	liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	liczba osób w wieku produkcyjnym	liczba osób w wieku poprodukcyjnym
m. Rejowiec Fabryczny	734	2963	748	678	2488	954	660	2420	971
Rejowiec Fabryczny	768	2658	928	738	2465	930	741	2417	919
Rejowiec	1179	4124	1293	1053	3700	1376	1026	3643	1389
Siedliszcze	1328	4368	1273	1255	3924	1402	1255	3875	1411
Sawin	1040	3540	1056	999	3225	1141	994	3208	1125
Chełm	2830	9274	2228	3112	9127	2691	3127	9162	2765
Razem	7879	26927	7526	7835	24929	8494	7803	24725	8580

GOSPODARKA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Obszar LGD ma charakter rolniczy, z wewnętrznym rozróżnieniem, od gminy rolniczo-przemysłowej Chełm, aż po typowo rolnicze gminy Siedliszcze, Sawin, Rejowiec Fabryczny. Działalność pozarolnicza koncentruje się w podmiejskiej gminie Chełm oraz mieście Rejowiec Fabryczny. Rolnictwo będące głównym źródłem utrzymania mieszkańców specjalizuje się w uprawach zbóż, pszenicy, rzepaku, buraków cukrowych, ziemniaków. Uprawę tego rodzaju zbóż umożliwia duży udział gruntów rolnych o wysokich klasach bonitacyjnych. Natomiast efektywność uprawy obniża rozdrobnienie gruntów i mały areal gospodarstw rolnych. Rolniczy charakter gospodarki potwierdza struktura wykorzystania terenów w gminach członkowskich.

Tradycyjne rolnictwo jest dominującą gałęzią gospodarki. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. na terenie LGD funkcjonuje 3925 gospodarstw rolnych. W strukturze wielkościowej przeważają gospodarstwa małe (1-5 ha ok. 53 %), produkujące na sprzedaż (ok. 80%) lub wyłącznie w celu samozaopatrzenia. Niskie dochody z produkcji nie zapewniają prawidłowego funkcjonowania gospodarstw ani nie zaspokajają potrzeb życiowych ich posiadaczy. Dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej uzyskuje tylko ok. 11 % gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze LGD. Mała liczba gospodarstw rolnych uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej potwierdza zależność od rolnictwa i rolniczy charakter obszaru. Mimo to rolnictwo jest rozdrobnione i mało efektywne. Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej w gospodarstwach rolnych może przynieść wiele korzyści, takich jak dywersyfikacja dochodów, zwiększenie odporności finansowej, tworzenie nowych miejsc pracy oraz wzmacnianie lokalnej gospodarki. W tabelach nr 7 i 8 przedstawiono strukturę gruntów na obszarze LGD oraz procentowy udział gospodarstw uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej w ogólnej liczbie gospodarstw. W tabelach 9 i 10 zaprezentowano strukturę dochodów i strukturę wielkościową gospodarstw rolnych na obszarze LGD.

Tabela nr 7. Struktura użytkowa gruntów na terenie LGD. Opracowanie własne na podstawie danych JST.

Gmina	udział gruntów ornych w % powierzchni ogólnej gmin	udział użytków rolnych w % powierzchni ogólnej gmin
Chełm	54.6	68.9
Sawin	46.8	66.2
Rejowiec	43.05	63.0
Rejowiec Fabryczny	45.6	57.3
Miasto Rejowiec Fabryczny	49.7	67.3
Siedliszcze	61.2	85.7

Tabela nr 8. Udział gospodarstw z dochodami z działalności pozarolniczej. Opracowanie własne na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Gmina	% gospodarstw z uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej
M. Rejowiec Fabryczny	11,42%
Rejowiec Fabryczny	9,89%
Rejowiec	6,06%
Siedliszcze	10,68%
Sawin	11,36%
Chełm	13,20%
Średnia	11,08%

Tabela nr 9. Liczba gospodarstw rolnych i struktura dochodów. Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Gmina	liczba gospodarstw rolnych	gospodarstwa z dochodami z działalności rolniczej	gospodarstwa z dochodami z pozarolniczej działalności	gospodarstwa indywidualne, gdzie produkcja była przeznaczona na sprzedaż	Gospodarstwa indywidualne, gdzie produkcja była przeznaczona na samozaopatrzenie
M. Rejowiec Fabryczny	105	105	12	72	27
Rejowiec Fabryczny	374	372	37	196	96
Rejowiec	445	444	27	363	22
Siedliszcze	852	850	91	643	62
Sawin	862	861	98	667	145
Chełm	1287	1284	170	924	189
Razem	3925	3916	435	2865	541

Tabela nr 10. Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych. Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Gmina	powierzchnia gospodarstwa rolnego				
	do 1 ha włącznie	%od 1- 5 ha	%od 5 -10 ha	%od 10-15 ha	%od 15 ha i więcej
M. Rejowiec Fabryczny	0	73,33%	8,57%	0	12,38%
Rejowiec Fabryczny	1,07%	65,24%	17,38%	5,34%	10,96%
Rejowiec	1,57%	55,28	20,90%	6,74%	15,51%
Siedliszcze	0,47%	46,83%	27,93%	9,98%	14,79%
Sawin	1,39%	45,71%	24,83%	10,44%	17,63%
Chełm	2,10%	56,87%	18,96%	7,14%	14,92%
Razem	1,37%	53,30%	21,99%	8,07%	13,73%

Pozarolniczą działalność gospodarczą charakteryzuje dominacja małych firm, często jednoosobowych. Na obszarze LGD na dzień 31.12.2021 zarejestrowanych było ogółem 2 798 podmiotów gospodarczych, najwięcej w gminie Chełm, najmniej w gminie Rejowiec Fabryczny. W strukturze pomiotów gospodarki narodowej zdecydowaną większość ogólnej liczby podmiotów gospodarczych skupia sektor prywatny, w którym 84% stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Analizując sferę gospodarczą, oprócz bezwzględnej liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, należy uwzględnić względny wskaźnik przedsiębiorczości, mierzący liczbę podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców.

Tabela nr 11. Podmioty prowadzące działalność gospodarczą. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	2015		2020		2021	
	podmioty ogółem na 1 000 mieszkańców	osoby fizyczne na 1 000 mieszkańców	podmioty ogółem na 1 000 mieszkańców	osoby fizyczne na 1 000 mieszkańców	podmioty ogółem na 1 000 ludności	osoby fizyczne na 1 000 mieszkańców
M. Rejowiec Fabryczny	47	33	70	55	75	59
Rejowiec Fabryczny	29	19	45	32	48	35
Rejowiec	39	31	50	42	53	45
Siedliszcze	36	28	48	39	50	40
Sawin	44	35	64	52	66	54
Chełm	66	56	84	75	86	77

Jak wynika z powyższej tabeli od 2015 r. można zaobserwować przyrost podmiotów gospodarczych, jednak ogólny poziom nasycenia przedsiębiorczością na terenie LGD należy ocenić jako niewystarczający. Przeważają podmioty o profilu handlowym i usługowym. W strukturze wielkościowej dominują mikroprzedsiębiorstwa.

Analiza danych dotyczących podmiotów zarejestrowanych w poszczególnych sekcjach Polskiej Kwalifikacji Działalności pokazuje, że największy udział ma sekcja F – budownictwo oraz sekcja G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych. Najmniej podmiotów zarejestrowanych jest w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz sekcji R – działalność związana z kulturą i rozrywką i rekreacją. W tabeli nr 12 przedstawiono zestawienie branż o największym i najmniejszym nasyceniu na obszarze LGD. **Niewielka liczba zarejestrowanych podmiotów świadczących usługi związane z zakwaterowaniem, gastronomią, rozrywką i rekreacją potwierdza zgłaszane podczas konsultacji deficyty w tym zakresie.**

Tabela nr 12. Liczba zarejestrowanych podmiotów wg branż. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Liczba podmiotów zarejestrowanych wg sekcji PKD 2007 - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą						
Gmina	Sekcja F - budownictwo	Sekcja C - przetwórstwo przemysłowe	Sekcja G - handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych	Sekcja H - transport i gospodarka magazynowa	Sekcja I - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	Sekcja R - działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
M. Rejowiec Fabryczny	61	20	57	9	2	5
Rejowiec Fabryczny	49	14	32	11	2	0
Rejowiec	83	20	55	29	5	4
Siedliszcze	89	14	53	28	8	4
Sawin	78	29	69	17	8	1
Chełm	275	78	280	131	33	12
Suma	635	175	546	225	58	26

RYNEK PRACY

Zasadniczy wpływ na sytuację na lokalnym rynku pracy ma rolniczy charakter gospodarki, ale także struktura wykształcenia, względna bliskość większych ośrodków miejskich (Chełm, Lublin), które oferują zatrudnienie, mała mobilność zawodowa mieszkańców oraz wysokość wynagrodzeń, która nie równoważy popytu i podaży pracy. Dane dotyczące rynku pracy w obszarze LSR zaprezentowane zostały w tabeli nr 13.

Tabela nr 13. Poziom bezrobocie na obszarze LGD. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	udział osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym (w %)		bezrobocie rejestrowane (w %)		pracujący na 1000 ludności	
	2021	2015	2021	2015	2021	2015
Chełm	6,50%	7,20%	10,10%	11,60%	163	138
Sawin	7,70%	8,30%	12,00%	13,40%	57	60
Siedliszcze	6,70%	8,80%	10,40%	14,30%	66	55
Rejowiec	10,50%	12,30%	16,30%	19,10%	46	49
Rejowiec Fabryczny	10,70%	12,30%	16,70%	19,80%	63	49
Miasto Rejowiec Fabryczny	10,50%	10,60%	11,80%	15,70%	113	107
Średnia					84,67	76,33

We wszystkich gminach pomiędzy 2015 i 2021 rokiem odnotowano spadek udziału osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym. W gminie Siedliszcze spadek ten jest najbardziej wyraźny i wynosi 2,1 pp. Udział osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie wyłącznie w mieście Rejowiec Fabryczny i wynosi 10,5%. Najniższy udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym

odnotowano w gminie Chełm, gdzie wynosi on 6,5%. Dane dla bezrobocia rejestrowanego wskazują na znaczący spadek odsetka bezrobotnych w każdej z gmin obszaru LSR pomiędzy rokiem 2015 i 2021. Nie jest on równie dynamiczny w każdej gmin i wynosi od 3,9 pp. w mieście Rejowiec Fabryczny do 1,4 pp. w gminie Sawin. Z najtrudniejszą sytuacją w obszarze bezrobocia rejestrowanego mamy wciąż do czynienia w gminie Rejowiec Fabryczny (19,8% w 2015 roku i 16,7% w 2021 r). Liczba pracujących na 1000 ludności pozostaje na stosunkowo niskim poziomie, choć w porównaniu do danych za 2015 rok, także w tym wymiarze nastąpiła poprawa. Z najkorzystniejszą sytuacją mamy do czynienia w gminie Chełm (138) oraz mieście Rejowiec Fabryczny (107), z najgorszą natomiast w gminach Rejowiec i Rejowiec Fabryczny (49).

Mimo systematycznego wzrostu liczby osób pracujących i jednoczesnego spadku liczby osób bezrobotnych w ostatnich latach, obszar zmagają się z licznymi problemami związanymi ze strukturą zatrudnienia i bezrobocia. Najistotniejszym problemem jest bezrobocie długotrwałe, dotyczące ponad połowy zarejestrowanych bezrobotnych oraz bezrobocie osób młodych i kobiet. Należy również odnotować, że coraz lepsza sytuacja na rynku pracy, wynika ze zmniejszającej się liczby osób aktywnych zawodowo, co może w nieodległej przyszłości stwarzać problemy związane z deficytem pracowników.

Analiza danych dotyczących liczby pracujących i bezrobotnych według płci wskazuje, że w latach 2020 – 2021 pracujące kobiety stanowiły ok. 53 % ogółu pracujących na obszarze LGD, natomiast bezrobotne kobiety w 2020 r. 49 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych podczas gdy w roku 2021 wskaźnik ten wzrósł do 53 %. Bezrobocie wśród kobiet stanowi nadal poważny problem na obszarze LGD. Pomimo postępów dokonanych na polu równouprawnienia i zmian społecznych, nadal istnieje wiele czynników, które wpływają na wyższy poziom bezrobocia wśród kobiet w porównaniu do mężczyzn.

Tabela nr 14. Pracujący i bezrobotni na obszarze LGD w latach 2020 – 2021. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	liczba pracujących		w tym kobiety		liczba bezrobotnych		w tym kobiety		udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym %	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
M. Rejowiec Fabryczny	491	426	295	259	205	184	109	99	8,2	7,6
Rejowiec Fabryczny	264	293	146	165	405	225	213	122	11	9,3
Rejowiec	288	287	151	151	272	344	154	182	10,9	9,4
Siedliszcze	449	382	242	221	277	221	149	121	7,1	5,7
Sawin	308	277	214	193	256	225	135	107	7,9	7
Chełm	2461	2296	1225	1140	616	530	342	294	6,7	5,8
Suma	4261	3961	2273	2129	2031	1729	1102	925	8,14	6,99
Powiat chełmski	6897	6574	3775	3633	6705	5489	3661	2990	12,9	17,5
województwo lubelskie									8,2	8,7

Wskaźnik udziału osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł w 2021 roku 6,99 % (8,14 % w 2020 r.) i był niższy od statystyk dla jednostek wyższego rzędu.

O ile kwestia bezrobocia i poziomu zatrudnienia wg danych statystycznych znacznie się poprawiła to dużym problemem nadal pozostaje lokalny rynek pracy rozumiany jako obszar, w którego obrębie czas dojazdu do pracy jest tak krótki, że nie stanowi istotnej bariery zatrudnienia. Miejsca pracy na obszarze LGD tworzą głównie publiczne jednostki świadczące usługi o charakterze nierynkowym takie jak: urzędy gmin, zespoły szkół, zakłady wodociągowo-kanalizacyjne, zakłady opieki społecznej i przychodnie zdrowia. Wśród podmiotów gospodarczych

tworzących miejsca pracy przeważają mikro i małe przedsiębiorstwa zatrudniające od 1 do 10 osób. Miejsca pracy tworzone przez lokalnych publicznych i prywatnych pracodawców nie zaspokajają potrzeb lokalnego rynku. Problemy dotyczące lokalnego rynku pracy były najczęściej zgłaszane przez mieszkańców podczas konsultacji społecznych, dlatego głównymi kierunkami wsparcia rynku pracy powinno być zwiększenie tempa przyrostu nowych miejsc pracy, utrzymanie tendencji spadkowej w zakresie liczby bezrobotnych, podnoszenie kwalifikacji osób bezrobotnych i poszukujących zatrudnienia.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA, PRZESTRZEŃ PUBLICZNA

Stan infrastruktury społecznej i komunalnej przesądza o jakości życia mieszkańców na danym obszarze. Na terenie LGD podstawowe potrzeby w zakresie edukacji, kultury, opieki społecznej, zagospodarowania czasu wolnego zapewniają placówki oświatowe, domy kultury, świetlice wiejskie, biblioteki, domy opieki społecznej. Jak wynika z przeprowadzonych konsultacji społecznych ich oferta nie zaspokaja wszystkich potrzeb w zakresie kultury, czasu wolnego, rekreacji i opieki społecznej. Dostępna liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych zapewniających opiekę nad dziećmi nie zaspokajają zapotrzebowania na te usługi. W każdej gminie partnerskiej funkcjonuje gminy ośrodki kultury, w największej gminie Chełm działają dwie filie zlokalizowane w Pokrówce i w Rożdżałowie. Gminne Ośrodki Kultury pełnią funkcje w zakresie upowszechniania kultury i sztuki, ale także stanowią ośrodki aktywizacji i integracji społecznej. Działalność GOK-ów uzupełnia bardzo dobrze rozwinięta sieć bibliotek, które oprócz swojej podstawowej działalności organizują konkursy, wystawy i prelekcje. Na obszarze LGD znajduje się 56 świetlic wiejskich, wokół nich skupiona jest aktywność Kół Gospodyń Wiejskich, wiele z tych obiektów zostało wyremontowanych i wyposażonych ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

O jakości życia mieszkańców decyduje również dostęp do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, obszar LGD w tym zakresie wypada dość korzystnie, 79,97 % mieszkańców ma dostęp z sieci wodociągowej, do sieci kanalizacyjnej ma dostęp 32,55 % populacji.

W zakresie rozwoju infrastruktury gminnej widać znaczący wzrost liczby obiektów sportowo- rekreacyjnych oraz społeczno - kulturalnych, a także zrewitalizowanych przestrzeni publicznych. Wiele z tych obiektów zostało dofinansowanych w ramach wdrażania LSR w poprzednich okresach programowania. Pomimo rozwoju bazy społeczno-kulturalnej i podniesienia standardów takich obiektów i przestrzeni – w konsultacjach społecznych podnoszony był problem braku ogólnodostępnych miejsc integracji i spotkań dla mieszkańców, zwłaszcza ludzi młodych i seniorów.

Sieć dróg na obszarze LGD tworzy droga krajowa nr 12 przebiegająca przez gminę Siedliszcze i Chełm oraz skomunikowane z nią drogi wojewódzkie nr 812, 841, 843, 839. Z uwagi na duże rozproszenie zabudowy mieszkaniowej i rozdrobnienie gospodarstw obszar LGD charakteryzuje rozległa sieć dróg gminnych i powiatowych. Jakość i stan techniczny dróg lokalnych w ostatnich latach znacznie się poprawił, co bezpośrednio wpływa na atrakcyjność osiedleńczą, konkurencyjność obszaru, dostępność dla inwestorów zewnętrznych. Zmianie jakościowej dróg towarzyszy oszczędność czasu, kosztów przejazdu, zmniejszenie zużycia paliwa a tym samym ograniczenie emisji CO₂.

PROBLEMY SPOŁECZNE

Określone w fazie diagnozy problemy społeczne występujące na obszarze LGD w większości mają szerszy makroekonomiczny kontekst. Wśród zdiagnozowanych obszarów problemowych do najważniejszych należą:

1. **niekorzystne trendy demograficzne** – starzenie społeczeństwa, migracje młodych ludzi do większych ośrodków miejskich i za granicę, wyludnianie się wsi, ujemny przyrost naturalny.
2. **kwestie związane z lokalnym rynkiem pracy** – mała liczba miejsc pracy poza rolnictwem, niska aktywność i mobilność zawodowa mieszkańców, niska atrakcyjność lokalnych miejsc pracy, zwłaszcza dla osób z dobrym wykształceniem, przedsiębiorczych i kreatywnych (niezapewniające dochodów na oczekiwanym poziomie),

3. **rosnący udział osób zagrożonych wykluczeniem społecznym** z powodu braku perspektyw rozwojowych, izolacji społecznej, uzależnień od alkoholu i narkotyków, **głównie wśród młodych mieszkańców LGD.**

Pandemia Covid-19 wywarła duży wpływ na młodzież i pozostawiła wiele problemów społecznych i wyzwali. Izolacja społeczna, zamknięcie szkół i ograniczenie aktywności społecznych wywarły negatywny wpływ na kondycję fizyczną i psychiczną dzieci i młodzieży, co na obszarze LGD objawia się między innymi rosnącą liczbą orzeczeń o potrzebie nauczania indywidualnego. Dlatego istotne jest skierowanie wsparcia w ramach LSR na działania związane z aktywizacją i integracją społeczną młodych mieszkańców LGD.

Z pomocy społecznej w 2021 roku korzystało 5,06 % mieszkańców obszaru LGD, podczas gdy w 2015 roku odsetek ten wynosił 11,46 %. Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej jest powiązany ze spadkiem wskaźnika bezrobocia. Świadczy także o poprawie ogólnej sytuacji społeczno-gospodarczej na obszarze LGD w porównaniu z rokiem 2015, nie można także wykluczyć, że jest to pochodna skuteczności wdrażanych w ostatnich latach na obszarze LGD programów wsparcia i aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców.

Tabela nr 15. Korzystający z pomocy społecznej. Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

Gmina	liczba osób korzystających z pomocy społecznej			% udział osób korzystających z pomocy w ogólnej liczbie mieszkańców		
	2015	2020	2021	2015	2020	2021
M. Rejowiec Fabryczny	656	549	466	14,75	13,32	11,5
Rejowiec Fabryczny	884	373	319	20,3	9	7,82
Rejowiec	766	323	303	11,61	5,27	5
Siedliszcze	924	462	372	13,25	7,02	5,68
Sawin	702	430	303	12,45	8	5,64
Chełm	921	399	318	6,42	2,67	2,11
Suma	4853	2536	2081	11,46	6,14	5,06

ZASOBY LOKALNE

Obszar LGD charakteryzuje duży potencjał i różnorodność zasobów lokalnych, których efektywne wykorzystanie może stanowić czynnik dynamizujący rozwój. Do najważniejszych należą:

- lokalne produkty rolne - z uwagi na rolniczy charakter, strukturę gospodarstw rolnych i wynikającą z tego niską dochodowość gospodarstw, co z kolei ogranicza stosowanie nawozów mineralnych i środków chemicznej ochrony roślin - obszar LGD ma bogaty zasób dobrej jakości produktów rolnych takich jak: owoce, warzywa, zboża, oraz produktów pochodzenia zwierzęcego jak wieprzowina, drób, nabiał, a także miód i jego przetwory,
- surowce naturalne - na terenie LGD występują złoża surowców mineralnych budowlanych (kreda, margiel piasek). Dodatkowe szanse stwarza możliwość zagospodarowania zrehabilitowanych wyrobisk naziemnych i wykorzystanie terenów poeksploatacyjnych w branży turystycznej i rekreacyjnej np. akweny dla sportów wodnych, kąpieliska, tory moto-crossowe itp.
- produkty lokalne - obszar LGD słynie z tradycji bednarskich i garncarskich, tradycyjne rzemiosło jest kultywowane zarówno w ramach działalności gospodarczej jak i indywidualnie,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe – rolniczy charakter i brak dużych zakładów przemysłowych pozwolił na zachowanie środowiska naturalnego we względnie niezmienionym stanie. Na obszarze LGD znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu: Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu oraz Pawłowski Obszar Chronionego Krajobrazu, obszar NATURA 2000 - ostoje ptasie oraz ostoje siedliskowe, liczne zbiorniki wodne, pomniki przyrody,
- tereny inwestycyjne – każda z gmin członkowskich posiada tereny inwestycyjne przeznaczone dla przemysłu, produkcji czy zaplecza logistycznego. Tereny wyposażone lub mające dostęp do podstawowej

infrastruktury technicznej. Tworzone są specjalne strefy ekonomiczne dla pozyskania inwestorów zewnętrznych,

- korzystne warunki klimatyczne – ze względu na swoje położenie obszar LGD posiada korzystne warunki do rozwoju energii ze źródeł odnawialnych (energetyka słoneczna i wiatrowa), ilość gruntów rolnych i tradycja rolnicza stwarzają realne możliwości rozwoju upraw energetycznych i produkcji energii z odpadów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego.,
- korzystne położenie – przygraniczne położenie i przebiegający przez teren LGD ważny, międzynarodowy szlak komunikacyjny E373 może stanowić czynnik sprzyjający rozwojowi rezydencjalnej funkcji obszaru a także funkcji turystycznej i gospodarczej,
- dziedzictwo kulturowe - o historii i bogatym dziedzictwie kulturowym świadczą liczne zabytki kultury zlokalizowane na terenie gmin wchodzących w skład LGD. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku na obszarze przeprowadzono spis ewidencyjny obiektów architektury i budownictwa, zabytkowych parków i cmentarzy. Zdecydowaną większość wśród zaewidencjonowanych obiektów stanowią drewniane zabudowania wiejskie pochodzące z lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku. Obszar LGD jest jednym z ostatnich regionów w kraju, gdzie tradycyjne budownictwo drewniane zachowało się we względnie niezmienionej formie. O historii tych ziem świadczą licznie zachowane pałace i zespoły dworsko parkowe. Do najbardziej charakterystycznych należą: pałac Ossolińskich w Rejowcu, pałac Woronieckich w Kaniem, zespół pałacowo – parkowy w Srebrzyszczu, zespół dworsko – parkowy w Chojnie Nowym, dwór Morawskich w Rejowcu Fabrycznym. Gminne rejestry obiektów objętych ochroną konserwatorską dokumentują także obiekty kultury przemysłowej z drugiej połowy XIX i początku XX w. np. budynki cukrowni w Rejowcu i cementowni „Firley” w Rejowcu Fabrycznym wraz z towarzyszącymi im budynkami mieszkalnymi dla średniej kadry technicznej i willami ówczesnych właścicieli. Zabytkami świadczącymi o wielokulturowości tych ziem i tolerancji religijnej są zabytki sakralne – kościoły, zbory, synagogi, kaplice i krzyże przydrożne, mogiły zbiorowe poległych w różnych okresach walki o polskość i wolność ziem obszaru LGD. Liczna, niezagospodarowana, drewniana zabudowa tradycyjna stwarza możliwości do tworzenia izb pamięci, eko-muzeów, skansenów, wiosek tematycznych. Tak wykorzystanych obiektów jest wciąż niewiele na terenie LGD a zdecydowanie przyczyniłoby się do zachowania i ochrony historii i tradycji lokalnych. Urządzane i odtwarzane przez pasjonatów i animatorów kultury tradycyjne zagrody wiejskie z wyposażeniem i sprzętami gospodarstwa domowego, tworzone skanseny są sposobem na zachowanie dla przyszłych pokoleń i turystów dziedzictwa kulturowego i świadectwem przeobrażeń w standardzie i jakości życia na obszarze Lokalnej Grupy Działania.

Obszar LGD bogaty jest również w dobra kultury niematerialnej takie jak zwyczaje, obrzędy, tradycje ludowe kultywowane przez zespoły artystyczne, twórców ludowych: rzeźbiarzy, hafciarzy. Do najbardziej charakterystycznych wizytówek regionu należą zachowane i kultywowane tradycje bednarskie i garncarskie. Głównym ośrodkiem związanym z rozwojem tego rzemiosła jest miejscowość Pawłów i Sawin. Wzrost zainteresowania dawną sztuką użytkową, powrót do tradycji przyczynił się do utworzenia Pawłowskiego Ośrodka Garncarstwa i Bednarstwa, który szkoli młodych adeptów tego rzemiosła. Produkcją tradycyjnych sprzętów bednarskich przeznaczonych na rynek komercyjny zajmuje się Manufaktura Rodzinna w Rejowcu Fabrycznym. Tradycyjną metodą rzemieślniczą wytwarzane są sprzęty użytkowe: różnej wielkości beczki, wiadra, bukłaki, kufle itp. We własnym zakresie i na własne potrzeby kultywowane jest wikliniarstwo, kowalstwo, szydełkowanie, ręczny wyrób papierowych kwiatów, palm świeczek i zniczy.

Słabością sfery tradycyjnego rękodziela użytkowego jest brak młodych adeptów do kontynuowania tej sztuki. Ma to związek z kosztownością i czasochłonnością takich wyrobów z jednej strony, a z drugiej brakiem wsparcia promocyjnego i rozpoznawalności lokalnych wyrobów rękodzielniczych, co z kolei ogranicza możliwość ich sprzedaży.

SEKTOR SPOŁECZNY

Od wielu lat na terenie LGD obserwowany jest systematyczny wzrost liczby organizacji pozarządowych. Według stanu na dzień 31.12.2021 r. na terenie gmin stowarzyszonych zarejestrowanych było 89 stowarzyszeń i fundacji. Dominującą formą prawną organizacji społecznych są stowarzyszenia rejestrowe. Najwięcej organizacji działa jako Ochotnicze Straże Pożarne (24), Towarzystwa Regionalne i Kluby Sportowe. Poziom aktywności tych organizacji jest dość zróżnicowany, najaktywniejsze, choć nieliczne, często stanowią główne ośrodki życia społecznego i kulturalnego. Ogromna większość organizacji boryka się barierami uniemożliwiającymi prowadzenie aktywnej działalności takimi jak: brak środków finansowych, brak zaplecza lokalowego i sprzętowego, niewystarczające zasoby kadrowe, co w działalności typu non profit stanowi poważny problem.

Silna potrzeba integracji społeczności wiejskiej oraz wprowadzenie licznych form wsparcia spowodowało, że na obszarze LGD od 2018 r. przybywa kół gospodyń wiejskich, które prowadzą zróżnicowaną działalność. Według bazy danych prowadzonej przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, w 2023 r. na obszarze LGD zarejestrowane były 22 koła gospodyń wiejskich.

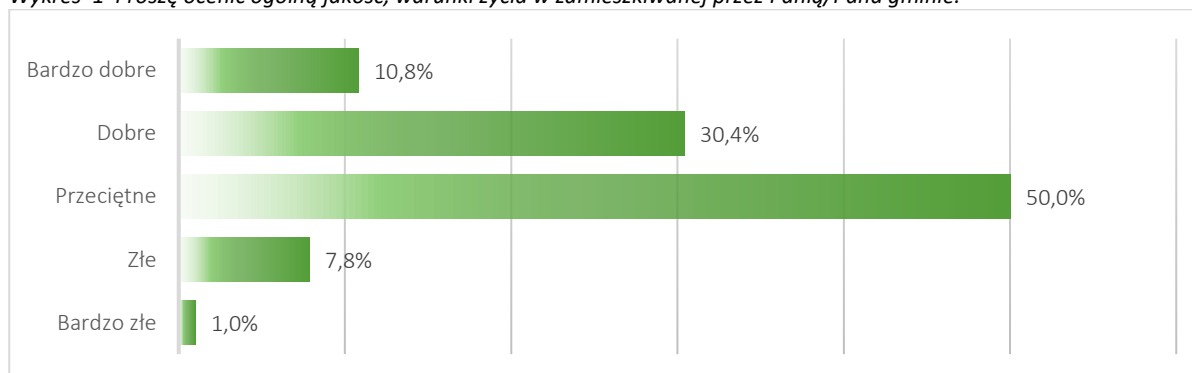
Jak pokazują wyniki konsultacji, w sferze aktywności pozarządowej występuje znaczne różnicowanie pomiędzy gminami członkowskimi. W części z nich np. Sawin, Rejowiec Fabryczny istnieje sieć organizacji w zakresie szeroko pojmowanej kultury i zachowania pamięci o dziedzictwie lokalnym. W innych natomiast sytuacja jest odmienna, mniej zaawansowana jeżeli chodzi o poziom rozwoju trzeciego sektora. W gminie Chełm zdecydowanie lepiej rozwija się przedsiębiorczość.

IV.2 Potrzeby i potencjały rozwojowe obszaru LGD

Na podstawie powyżej opisanych uwarunkowań oraz wniosków z konsultacji społecznych określono najważniejsze potrzeby i potencjały rozwojowe obszaru. Potrzeby rozumiane jako ogólnospołecznie odczuwalne braki, obszary deficytowe, które wymagają interwencji i stanowią wyzwania rozwojowe. Natomiast potencjał rozwojowy przedstawiono jako zbiór różnych cech obszaru odzwierciedlający czynniki wpływające na możliwości rozwoju obszaru LGD.

Kluczowym zagadnieniem dla analizy potrzeb i potencjałów była ogólna ocena poziomu jakości życia na obszarze LGD, którą blisko 59 % badanych mieszkańców ocenia jako przeciętną lub złą. Oznacza to, że większość respondentów odczuwa deficyty związane z zaspokajaniem potrzeb zbiorowych społeczności ale również indywidualnych. Bardzo dobrze warunki życia oceniło tylko 10,8 % badanych. Z przeprowadzonego badania wynika, że istnieje pilna potrzeba podjęcia działań mających na celu poprawę warunków życia mieszkańców LGD.

Wykres 1 Proszę ocenić ogólną jakość, warunki życia w zamieszkiwanej przez Panią/Pana gminie.

Analiza potrzeb i potencjałów pozwoli wskazać obszary, które wymagają największego wsparcia i inwestycji aby zapewnić pożądane zmiany, pozwoli także zdiagnozować potencjały, które można wykorzystać do osiągnięcia zamierzonych rezultatów.

**KLUCZOWE DLA REALIZACJI LSR POTENCJAŁY ROZWOJOWE ORAZ POTRZEBY OGÓLNOŚPOŁECZNE
ZDIAGNOZOWANE W WYNIKU KONSULTACJI SPOŁECZNYCH**

POTRZEBY	POTENCJAŁY ROZWOJOWE	ANALIZA MOŻLIWOŚCI
– zahamowanie negatywnych trendów demograficznych – zatrzymanie odpływu młodych mieszkańców LGD, – poprawa atrakcyjności osiedleńczej LGD, – poprawa warunków życia na obszarze LSR	– dogodne położenie komunikacyjne, w niewielkiej odległości od większych ośrodków miejskich, – dobrze rozwinięta sieć dróg lokalnych, – czyste środowisko, – stosunkowo niskie koszty życia, – dostępność terenów pod zabudowę mieszkaniową	Działania zmierzające do poprawy jakości i warunków życia i osiedlania na obszarze LGD poprzez zrównoważony, wielofunkcyjny rozwój oraz wzmocnienie innych niż rolnicze funkcji obszaru przyczynią się do odwrócenia zjawiska wyludniania i migracji, zwłaszcza ludzi młodych i poprawy warunków i jakości życia na obszarze LGD
– poprawa atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej obszaru, – poprawa dostępu do infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, – wsparcie ruchu turystycznego	– niewykorzystany potencjał zasobów lokalnych: krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych (Chełmski Park Krajobrazowy, Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu, liczne pomniki przyrody i obiekty zabytkowe, obszary Natura 2000, niematerialne dziedzictwo kulturowe: zwyczaje, tradycje bednarskie i garncarskie, obrzędy) – duża dostępność terenów pod nową zabudowę, – zachowana tradycyjna zabudowa wiejska, drewniane domy i tradycyjne podwórza, – wzrost znaczenia wsi jako miejsca odpoczynku i rekreacji	Słabo rozwinięta i niedostosowana infrastruktura rekreacyjna i turystyczna obniża zainteresowanie osiedlaniem się nowych mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną. Kierowanie wsparcia w ramach realizacji LSR na aktywizowanie potencjałów i zasobów lokalnych może odegrać ważną rolę i stać się istotnym czynnikiem rozwoju lokalnego, poprawić atrakcyjność turystyczną oraz zachować i upowszechnić lokalne dziedzictwo kulturowe.
– rozwój przedsiębiorczości, – tworzenie nowych miejsc pracy na obszarze LGD, w tym poza rolnictwem	– dostępność przygotowanych do zagospodarowania terenów inwestycyjnych, – Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Mielec – nadwyżka siły roboczej, – duża liczba gospodarstw rolnych, które mają zdolności i zasoby do rozwijania innowacyjnych, pozarolniczych funkcji – położenie przygraniczne jako czynnik rozwoju	Wsparcie doradcze i finansowe przedsiębiorczości i pozarolniczej funkcji gospodarstw w połączeniu z zasobem terenów inwestycyjnych i wykorzystaniem przygranicznego położenia jest szansą na zwiększenie dochodów gospodarstw rolnych, zmniejszenie bezrobocia a w konsekwencji zatrzymanie migracji ludzi młodych.
– zwiększenie dostępu dla mieszkańców i turystów do różnego rodzaju usług	– brak konkurencji na lokalnym rynku usług,	Dostępne potencjały i walory środowiskowe w korelacji ze zdiagnozowaną sytuacją

komercyjnych, w tym opiekuńczych, medycznych, rehabilitacyjnych i związanych z branżą czasu wolnego, turystyką i rekreacją – wsparcie firm w określonych branżach związanych z gospodarką czasu wolnego	– chłonność lokalnego rynku - niezaspokojony popyt na usługi, – potencjał przyrodniczy, atrakcyjne formy przyrody, czyste i nieskażone środowisko	społeczną i strukturą ludności dają szansę na zrównoważenie popytu i podarzy komercyjnych usług społecznych.
– poprawa jakości życia osób starszych poprzez aktywizację, integrację społeczną i wzrost kompetencji, w tym cyfrowych – efektywne zagospodarowanie kapitału ludzkiego i społecznego osób starszych	– utrwalone kompetencje cyfrowe ludzi młodych i młodzieży, – dostępność obiektów publicznych (klubów, świetlic itp.) do organizacji spotkań i szkoleń, – zachowana wiedza i umiejętności seniorów w zakresie tradycyjnych wyrobów, kulinariów i kultury lokalnej	Kreowanie i inicjowanie międzypokoleniowych grup wymiany wiedzy i umiejętności w oparciu o dostępne potencjały i zdiagnozowane potrzeby będzie skutkować integracją społeczną mieszkańców, aktywnością różnych grup w niekorzystnej sytuacji (np. młodzież i seniorzy), nabywaniem przez seniorów potrzebnych umiejętności cyfrowych.
– tworzenie dogodnych dla młodych ludzi warunków na osiągnięcie stabilizacji życiowej na obszarze LGD, – zwiększenie zaangażowania społecznego, poczucia tożsamości, związania z miejscem zamieszkania osób młodych,	– atrakcyjne środowisko przyrodnicze i kulturowe, – walory ekologiczne środowiska naturalnego, – potencjał gospodarstw rolnych do działalności pozarolniczej, – potencjał agroturystyczny obszaru, – dostęp do szerokopasmowego Internetu,	Wspieranie w LSR podejmowania działalności gospodarczej oraz rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, sieciowanie przetwórstwa i zbytu „czystych” produktów rolnych, wspieranie rozwoju gospodarstw opiekuńczych i zagród edukacyjnych otwiera drogę do stabilizacji, zaspokojenia aspiracji ludzi młodych. Zwiąże ich z miejscem zamieszkania i spowolni chęć migracji. Wspierane w ramach LSR branże tzw. „wolnego czasu” przyczynią się do zwiększenia atrakcyjności obszaru dla młodych mieszkańców.
– wsparcie szkoleniowe, doradcze, motywacyjne dla lokalnych organizacji działających na rzecz rozwoju obszaru, liderów społecznych grup nieformalnych – rozwój partnerskiej współpracy między organizacjami funkcjonującymi na obszarze LGD,	– duża liczba NGO, KGW i grup nieformalnych – aktywność społeczna i zasoby lokalne tworzą silne związki z koncepcją kapitału ludzkiego i kapitału społecznego. W przypadku pierwszej koncepcji chodzi najogólniej o możliwość wykorzystania w rozwoju lokalnym wiedzy, kwalifikacji i kompetencji, zaś w przypadku kapitału społecznego – powiązań, sieci, więzi i zaufania. Kapitał	Przyjęte w LSR cele i wybrane przedsięwzięcia stawiają przed organizacjami nowe wyzwania. Wymagają innych, adekwatnych do dynamiki zmian, narzędzi do wdrażania przedsięwzięć i operacji. Wsparcie szkoleniowe i doradcze, wymiana „dobrych praktyk” jest gwarancją osiągnięcia celów LSR. Planowane jest premiowanie projektów realizowanych w partnerstwie NGO, KGW i grup nieformalnych jako pomostu do integracji tych organizacji,

	społeczny w odróżnieniu od ludzkiego nie jest zasobem jednostki, lecz dotyczy powiązań jednostek, – dostępność bazy szkoleniowej.	przepływu doświadczenia i dobrych praktyk.
--	--	--

Przeprowadzona diagnoza demograficzna, społeczna i gospodarcza a także wnioski z konsultacji społecznych oraz analizy potrzeb i potencjałów dostarczyła istotnych informacji na temat charakterystyki społeczności, jej problemów i perspektyw rozwoju. Na podstawie tych informacji zdefiniowano kluczowe obszary problemowe, priorytetowe potrzeby mieszkańców a także grupy docelowe, do których powinno być kierowane wsparcie.

W wyniku przeprowadzonej hierarchizacji potrzeb zdecydowano o wsparciu w ramach LSR zarówno inicjatyw społecznych, szeroko rozumianym wzmacnianiu sektora pozarządowego, rozwoju infrastruktury miejsc spotkań mieszkańców i spędzania przez nich czasu wolnego, infrastruktury umożliwiającej zrównoważony rozwój turystyki jak i o poszerzaniu oferty usług komercyjnych i niekomercyjnych z zakresu edukacji, kultury, rekreacji. Na wsparcie będą mogły liczyć inicjatywy angażujące i wspierające młodzież, seniorów, kobiety. Wspierane będą inicjatywy w zakresie przedsiębiorczości mieszkańców o ile związane one będą z: wykorzystaniem walorów przyrodniczych, krajobrazowych i innych specyficznych dla obszaru LGD, rozwojem funkcji rekreacyjnej i turystycznej obszaru LGD, oraz w sferze usług opiekuńczych, rehabilitacyjnych, terapeutycznych i innych zaspakajających potrzeby indywidualne mieszkańców.

Mimo dużych potrzeb i oczekiwań społecznych, ze względu na uwarunkowania natury finansowej (1,5 mln budżet na wdrażanie LSR na lata 2023-2027) oraz dostępność bardziej zasobnych finansowo programów regionalnych i krajowych, LGD nie będzie w stanie znacząco wspierać inicjatyw z zakresu: infrastruktury technicznej, w tym transportowej, infrastruktury telekomunikacyjnej, rewitalizacji przestrzeni publicznych, gospodarki obiegu zamkniętego, odnawialnych źródeł energii oraz rozwoju i promocji produktów lokalnych.

LGD planuje pozyskiwać środki również na inne inicjatywy lokalne, których potrzebę realizacji uwidoczniła diagnoza, dotyczy to w szczególności poprawy sytuacji ludzi młodych, aktywizacji i integracji seniorów, promocji produktów lokalnych i obszaru LGD.

IV.3 Grupy docelowe szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR

Uwzględniając aktualną sytuację obszaru objętego strategią, wynikającą z dokonanej diagnozy, pogłębionej analizą dostępnych danych statystycznych i rozmowami w gronie zespołu ds. opracowania LSR zdecydowano o nadaniu statusu **grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR** następującym kategoriom osób:

- dzieci i osoby młode do 25 roku życia**, które dopiero wchodzi na rynek pracy (osoby kluczowe z punktu widzenia rozwoju lokalnej przedsiębiorczości), które są przyszłością tego obszaru w wymiarze demograficznym, społecznym i gospodarczym. Młodzi mieszkańcy, którzy mimo zdobytego już wykształcenia zdecydowali się pozostać w rodzinnych stronach z trudnością odnajdują się na lokalnym rynku pracy (co zwiększa prawdopodobieństwo podjęcia decyzji o migracji). Z drugiej strony to grupa osób o słabnącym poziomie utożsamiania się ze swoimi miejscowościami, o niewielkim zaangażowaniu w sprawy społeczności lokalnych, zagrażającym zerwaniem więzi pokoleniowej w tym zakresie, wykazująca coraz częstsze postawy roszczeniowe, ale jest to też grupa mająca potencjał do innowacyjnego wykorzystania dostępnych zasobów w oparciu o nowe technologie cyfrowe;
- osoby w wieku 60+** ze względu na ich duży i ciągle rosnący udział w strukturze społeczności lokalnych obszaru, na wysoki poziom ich aktywności społecznej i pokoleniowej, na potrzebę zapewnienia im dostępu do usług opiekuńczych, zdrowotnych i rehabilitacyjnych. Seniorzy jako grupa kultywująca lokalne tradycje są animatorami wielu form życia społecznego na obszarze objętym strategią i w tym sensie są gwarantem

przetrwania lokalnej tożsamości i trwania na tym obszarze więzi międzyludzkich. Z drugiej strony jest to grupa zagrożona wykluczeniem cyfrowym, samotnością, chorobami, niepełnosprawnością oraz związanymi z tym niebezpieczeństwami;

- c) **mieszkańcy miejscowości peryferyjnych** – na obszarze LGD jest wiele miejscowości oddalonych od siedziby gminy, która pełni funkcję administracyjną, organizacyjną, kulturalną, co wpływa na różnice w dostępie do usług i infrastruktury. Mieszkańcy tych miejscowości często muszą pokonywać większe odległości, aby skorzystać z podstawowych usług publicznych, społecznych czy komercyjnych. Często też napotykają trudności w dostępie do transportu publicznego z uwagi na słabo rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną. Ograniczenia w komunikacji mogą utrudniać codzienne przemieszczanie się do pracy, szkoły lub innych miejsc, co wpływa na mobilność i jakość życia. Na obszarze LGD jest to bardzo liczna, rozproszona grupa mieszkańców wsi i kolonii, w grupie tej znajduje się dość liczna reprezentacja osób starszych.

Z kolei za grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na obszarze LGD uznano następujące grupy społeczne:

- a) **rolnicy i ich domownicy** z małych gospodarstw rolnych – rolnictwo stanowi główne źródło utrzymania mieszkańców LGD, mimo postępu technologii i różnych form wsparcia, rolnicy nadal stają w obliczu wielu problemów takich jak: niskie dochody z działalności rolniczej, wzrastające koszty produkcji, brak rynków, zbytu, ukryte bezrobocie, bariery finansowe i psychologiczne ograniczające zdolności do podjęcia działalności pozarolniczej. Spadek znaczenia rolnictwa jako głównego źródła utrzymania powoduje, że mniejsze gospodarstwa zmuszone są do zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej. To z kolei może skłaniać do opuszczania wsi, prowadzić do trudności finansowych, wykluczenia, ubóstwa. Dlatego ważne jest rozwijanie i wspieranie alternatywnych dziedzin gospodarki na obszarze LGD oraz podnoszenie wiedzy, kwalifikacji i umiejętności mieszkańców związanych z rolnictwem.
- b) **poszukujący zatrudnienia**, w szczególności o niskich kwalifikacjach – sytuacja na lokalnym rynku pracy została uznana przez uczestników konsultacji jako jeden z trzech głównych obszarów problemowych z uwagi na brak dostępnych miejsc pracy, niskie, niedostosowane do potrzeb rynku pracy kwalifikacje osób poszukujących zatrudnienia. Długotrwałe pozostawanie bez pracy – o ile nie jest świadomym wyborem – prowadzi do dezaktualizacji posiadanej wiedzy i kompetencji, często stanowi ogromne obciążenie psychiczne, prowadząc do obniżenia poczucia własnej wartości i samooceny. Wyjście naprzeciw potrzebom tych osób w znalezieniu miejsca pracy przy wsparciu LGD, wydaje się z tej perspektywy szczególnie wartościowe, a każdy udany powrót na rynek pracy może być motywujący dla innych osób poszukujących zatrudnienia.
- c) **kobiety**, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet o niskich kwalifikacjach, bezrobotnych, poszukujących zatrudnienia, domowniczek rolnika – mieszkanki LGD napotykają na wiele barier ograniczających ich aktywność społeczno-zawodową, wśród nich najczęściej wymieniane to: brak ofert pracy w pobliżu miejsca zamieszkania (poza rolnictwem), niska dostępność zorganizowanych form opieki nad dziećmi i osobami zależnymi, w tym seniorami, niedostosowane do rynku pracy kwalifikacje lub ich brak, stereotypowe myślenie o roli kobiet.

Analiza możliwości wsparcia przez LGD lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

Analiza lokalnych potrzeb rozwojowych przeprowadzona na etapie diagnozy w ramach opracowywania LSR w zestawieniu z wielkością obszaru LGD (nieco ponad 41 tys. mieszkańców) i w konsekwencji wielkością dostępnych środków finansowych na dofinansowanie lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw w strategii (1,5 mln euro) pozwala na stwierdzenie, iż LGD będzie w stanie wesprzeć jedynie pewną część z nich. Cały proces strategiczny został ukierunkowany na wybór takich celów i grup przedsięwzięć, na które jest duże zapotrzebowanie społeczne i zarazem potencjał intelektualny, organizacyjny i finansowy (w postaci zapewnienia wkładu własnego) do ich realizacji, a przy tym mieszczących się w zakresach działania LEADER w tej perspektywie programowania. Istotne są również w tym kontekście doświadczenia LGD z poprzednich okresów programowania, związane ze świadczeniem

usług doradczych i przebiegiem wielu zorganizowanych przez LGD naborów wniosków. LGD będzie animować i wspierać inicjatywy ponadlokalne w zakresie określonego budżetu dla przedsięwzięć dających możliwość realizacji projektów partnerskich i operacji w partnerstwie.

Innowacyjne elementy w kontekście lokalnym odnoszą się do zastosowania na obszarze LGD rozwiązań, które od kilku lat są wdrażane na terenie kraju jako przykłady nowych, innowacyjnych funkcji gospodarstw rolnych, które działają jako gospodarstwa opiekuńcze lub zagrody edukacyjne. Obecnie na obszarze LGD tego typu gospodarstwa i usługi nie są dostępne. Konsultacje społeczne potwierdzają istniejące zapotrzebowanie i potencjał do rozwoju usług opiekuńczych i edukacyjnych świadczonych w ramach gospodarstw rolnych. Wdrożenie i upowszechnienie koncepcji gospodarstw opiekuńczych i zagród edukacyjnych jest innowacyjną odpowiedzią na zdiagnozowane na obszarze LGD problemy demograficzne i społeczne. Kreowanie i wspieranie rolnictwa społecznego przyniesie korzyści dla odbiorców usług, rolników świadczących usługi, jak i dla całej społeczności. W LSR przewidziano przedsięwzięcie dedykowane wdrożeniu zupełnie nowych na obszarze LGD usług społecznych poprzez nowatorskie wykorzystanie i zmobilizowanie dostępnych zasobów społecznych, kulturowych, przyrodniczych.

Dostępność dla różnych grup odbiorców i równość szans będą stanowiły kluczowy aspekt wdrażania LSR. LGD będzie podejmować działania mające na celu eliminację barier i ograniczeń, które mogłyby utrudniać dostęp do działań, zasobów i informacji w procesie wdrażania LSR. Wszystkim grupom odbiorców zostaną zapewnione równe możliwości uczestnictwa w działaniach LGD i korzystania z ich rezultatów. Oczekiwania w tym zakresie będą także formułowane w regulaminach naborów wobec wnioskodawców i beneficjentów projektów realizowanych w ramach LSR.

Współpraca z innymi podmiotami terytorialnymi stanowi kluczowy aspekt wdrażania LSR i jest ważnym potencjałem rozwojowym LGD. Współdziałanie z partnerami lokalnymi oraz inicjowanie i umacnianie partnerstw ponadlokalnych przyczyni się do stworzenia zintegrowanego i otwartego systemu wdrażania LSR.

Kluczowym elementem współpracy z innymi podmiotami jest stała kooperacja z jednostkami samorządu terytorialnego różnego szczebla, w tym także z gminami członkowskimi LGD, co umożliwi osadzenie naszych działań w szerszym ponadlokalnym kontekście, uwzględniając lokalne uwarunkowania i potrzeby mieszkańców. Dodatkowo partnerska współpraca z JST daje możliwości korzystania z zasobów w postaci nieruchomości i infrastruktury oraz wiedzy eksperckiej pracowników samorządowych.

Kolejnym aspektem współpracy z innymi podmiotami jest aktywne zaangażowanie organizacji pozarządowych i przedsiębiorców w procesy decyzyjne i realizację przedsięwzięć określonych w LSR. Kreatywność i innowacyjność sektora społecznego i gospodarczego gwarantują osiągnięcie wyznaczonych w LSR celów rozwojowych.

Ponadto LGD kontynuuje współpracę sieciową w ramach Lubelskiej Sieci LGD oraz Polskiej Sieci LGD, co umożliwia wymianę doświadczeń, dobrych praktyk, pomysłów i realizację wspólnych projektów. Dodatkowo jest także partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich co pozwala na aktywny udział w tworzeniu i wdrażaniu projektów rozwojowych na obszarach wiejskich.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2023-2027 dla obszaru LGD PROMENADA S 12 jest strategią monofundusową, finansowaną z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 i została opracowana w oparciu o właściwe dokumenty planistyczne.

Konsekwencję i logikę planowania strategicznego w procesie definiowania celów i przedsięwzięć LSR zapewnia zachowanie spójności z rekomendacjami i opisem interwencji LEADER uwzględnionym w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027. Metoda LEADER zakłada budowanie tożsamości lokalnej bazującej na aktywizacji społecznej i gospodarczej oraz innowacyjnym wykorzystaniu lokalnych zasobów w celu zaspokajania potrzeb społeczności. Opracowana z udziałem lokalnych partnerów strategia jest powiązana celami PS WPR na lata

2023 - 2027 oraz odpowiada na zdiagnozowane na poziomie krajowym potrzeby takie jak: włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych, stymulowanie rozwoju lokalnego poprzez innowacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego, poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno- rekreacyjnej, poprawa dostępu do usług komercyjnych, rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy, rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze społecznym. Przedsięwzięcia określone w LSR będą realizowane poprzez zakresy wsparcia uwzględnione w Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

LSR wykazuje spójność z następującymi celami PS WPR

1. PS WPR CS 8.P 9.Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów.
2. PS WPR CS 8.P 11.Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzację i wykorzystanie potencjału endogenicznego.
3. PS WPR CS 8.P 7.Poprawa dostępu do usług komercyjnych.
4. PS WPR CS 8.P 10.Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich.
5. PS WPR CS 8.P 12.Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społecznościowych.

Analizując potrzeby i potencjały obszaru LGD oraz określając cele strategiczne i przedsięwzięcia zachowano spójność z celami operacyjnymi Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2023 i celami polityki spójności Unii Europejskiej, celami Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 oraz na poziomie lokalnym ze Strategią Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021-2026. Uzasadnienie spójności celów i przedsięwzięć LSR przedstawiono w tabeli.

Spójność celów Lokalnej Strategii Rozwoju 2023-2027 obszaru LGD PROMENADA S 12 z celami Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2023 - 2030		
CELE STRATEGICZNE LSR / PRZEDSIĘWZIĘCIA	CELE OPERACYJNE SRWL 2023 - 2030	UZASADNIENIE
I. Wzmocnienie turystyczno-rekreacyjnej funkcji obszaru LGD	2.3 Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich	Misja rozwoju Województwa Lubelskiego definiuje rozwój jako racjonalne wykorzystanie specyfiki społeczno-gospodarczej, zasobów środowiska, kreatywności i otwartości mieszkańców. Założono wzrost znaczenia regionu jako strategicznego producenta finalnych wyrobów bazujących na surowcach rolniczych, dostarczyciela usług prozdrowotnych i czasu wolnego. Cele strategiczne i przewidziane działania koncentrują się wokół wielofunkcyjnego, zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, zagospodarowania surowców rolnych, rozwoju komercyjnych usług społecznych, w tym na bazie potencjału małych gospodarstw rolnych do podejmowania działalności pozarolniczej, rozwoju agroturystyki, sportu i rekreacji, usług czasu wolnego
II. Wzmocnienie społeczno-gospodarczej funkcji obszaru LGD		
I.1 Ogólnodostępna i niekomercyjna infrastruktura rekreacyjna i okołoturystyczna	3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu	
I.2 Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne	1.2. Rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej surowce rolne	
I.3 Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej	3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu	
I.4 Poprawa dostępu do usług czasu wolnego	3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu	
II.1 Innowacyjne usługi społeczne – gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne	3.3. Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej	

II.2 Młodzież aktywna i kreatywna – wsparcie inicjatyw młodzieżowych	4.1 Rozwijanie kapitału ludzkiego	przy wykorzystaniu walorów przyrodniczo-kulturalnych regionu. Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej uznaje się za istotny element regionalnej oferty turystycznej oraz ważny czynnik poprawy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych. Cele strategiczne i operacyjne Strategii Województwa Lubelskiego tworzą spójny i wzajemnie uzupełniający się system, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty innych, stanowiących punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Lubelszczyzny. Specyfika LGD, w tym walory przyrodnicze, środowiskowe, ilość i struktura gospodarstw rolnych i wysoki poziom kapitału społecznego przesądza o trafności wyboru celów i działań przyjętych w LSR i ich zgodności z celami strategicznymi i operacyjnymi strategii regionalnej. Osiągnięcie celów LSR i realizacja przypisanych im działań będzie niepodważalnym wkładem LGD w zrównoważony rozwój regionu.
II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji	4.3. Włączenie i integracja społeczna 4.6. Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania	
II. 4 Senior na warsztacie – aktywizacja, integracja i edukacja	4.3. Włączenie i integracja społeczna	
II. 5 Akademia lidera	4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego	
II.6 Poprawa dostępu do usług komercyjnych zaspokajających potrzeby mieszkańców	3.2. Wspieranie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw	

Spójność celów Lokalnej Strategii Rozwoju 2023-2027 obszaru LGD PROMENADA S 12 z celami polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027

CELE STRATEGICZNE LSR / PRZEDSIĘWZIĘCIA	CELE POLITYKI SPÓJNOŚCI UE	UZASADNIENIE
I. Wzmocnienie turystyczno-rekreacyjnej funkcji obszaru LGD	CP 5 (ii) Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie	Główne cele Polityki Spójności Unii Europejskiej na lata 2021 -2027 to: C.1 Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa C.2 Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa C.2 Lepiej połączona Europa C.4 Europa o silniejszym wymiarze społecznym.
II. Wzmocnienie społeczno-gospodarczej funkcji obszaru LGD		
II.1 Innowacyjne usługi społeczne - gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne	CS 4(iii) [EFRR] Infrastruktura społeczna - wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	Bieżący okres programowania koncentruje się na zrównoważonym rozwoju w oparciu o konkurencyjność i innowacyjną gospodarkę, niskoemisyjną i przyjazną dla środowiska. W każdym programie operacyjnym w centrum zainteresowania i troski widoczne jest dobro człowieka w otoczeniu gospodarczym i środowisku społecznym. LSR koncentruje swoje cele i przedsięwzięcia na rozwoju społeczno-gospodarczym obszarze, przy zrównoważonym wykorzystaniu potencjału gospodarczego, środowiska naturalnego w celu likwidacji lub minimalizowania deficytów społecznych.
II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji		
II.6 Poprawa dostępu do usług komercyjnych zaspokajających potrzeby mieszkańców	CP 4(k) [EFS+] Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do	

	mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.	
Spójność celów Lokalnej Strategii Rozwoju 2023-2027 obszaru LGD PROMENADA S 12 z celami Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021 – 2027		
CELE STRATEGICZNE LSR / PRZEDSIĘWZIĘCIA	CELE FEL 2021-2027	UZASADNIENIE
I. Wzmocnienie rekreacyjno-turystycznej funkcji obszaru LGD	C.5 Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych	Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego na lata 2021 -2027 opracowany i przyjęty przez Zarząd Województwa Lubelskiego został zatwierdzony przez UE. Co jest dowodem na jego spójność i komplementarność z polityką spójności UE. LSR wpisuje się w dwa główne cele Programu tj.: Cel Polityki 4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych Cel Polityki 5. Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych Wybrane do porównania cele szczegółowe FEL 2021-2027 pokazują komplementarność i spójność celów i przedsięwzięć przyjętych w LSR. Działania LGD, zgodnie z wnioskami z konsultacji społecznych będą wpływać na minimalizowanie deficytów w sferze społecznej i promować zrównoważony rozwój gospodarczy z wykorzystaniem zasobów i potencjałów lokalnych.
II. Wzmocnienie społeczno-gospodarczej funkcji obszaru LGD		
I.2 Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne	Cel szczegółowy 4(iii) (EFRR) wspieranie włączenia społeczno-gospodarczego społeczności marginalizowanych, gospodarstw domowych o niskich dochodach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, w tym osób o szczególnych potrzebach, dzięki zintegrowanym działaniom obejmującym usługi mieszkaniowe i usługi społeczne	
II.1 Innowacyjne usługi społeczne-gospodarstwa opiekuńcze, zagrody edukacyjne	Cel szczegółowy 4(v) (EFRR) zapewnianie równego dostępu do opieki zdrowotnej i wspieranie odporności systemów opieki zdrowotnej, w tym podstawowej opieki zdrowotnej, oraz wspieranie przechodzenia od opieki instytucjonalnej do opieki rodzinnej i środowiskowej	
II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji	Cel szczegółowy 4h) (EFS+) wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji	
Spójność celów Lokalnej Strategii Rozwoju 2023-2027 obszaru LGD PROMENADA S 12 z celami Strategii Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021 – 2026		
		UZASADNIENIE

CELE STRATEGICZNE LSR / PRZEDSIĘWZIĘCIA	CELE OPERACYJNE STRATEGII ROZWOJU POWIATU CHEŁMSKIEGO 2021 - 2027	
I. Wzmocnienie turystyczno-rekreacyjnej funkcji obszaru LGD	2.3. Poprawa dostępu mieszkańców do usług kultury, sportu i rekreacji	Misją Powiatu Chełmskiego, zdefiniowaną w strategii rozwoju, jest prowadzenie polityki rozwoju przez samorząd kierujący się zasadami współdziałania i partnerstwa, opartej na endogennych potencjałach zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju przy tworzeniu lepszych warunków do życia dla społeczności lokalnej i rozwoju gospodarczego poprzez poprawę dostępu do infrastruktury, pełne wykorzystanie lokalnych zasobów i szans rozwojowych, rewitalizację i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznej, podniesienie poziomu oświaty i ochrony zdrowia, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i ograniczanie negatywnych zjawisk wykluczenia społecznego oraz integrację społeczności lokalnej wszystkich grup społecznych. Przyjęte cele operacyjne implementują misję powiatu i odpowiadają na zdiagnozowane słabe i mocne strony obszaru powiatu. Sformułowane cele rozwojowe angażują zasoby i potencjały powiatu. Obszar LGD w całości leży w powiecie chełmskim. Zarówno deficyty jak i potencjały LGD zdiagnozowane w LSR zachowują synergię i komplementarność z kierunkami rozwoju społeczno-gospodarczego.
II. Wzmocnienie społeczno-gospodarczej funkcji obszaru LGD	2.5. Rozwój sfery usług społecznych oraz integracja osób wykluczonych	
II.1. Innowacyjne usługi społeczne – gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne		
II.3. Senior na warsztacie – aktywizacja, integracja i edukacja		
II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji	1.5. Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy	
I.2 Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych – gospodarstwa agroturystyczne	1.3. Rozwój usług turystycznych w oparciu o zintegrowaną ofertę turystyczną powiatu	
I.3 Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej I.4 Poprawa dostępu do usług czasu wolnego		

Jak wykazano powyżej określone w LSR cele i przedsięwzięcia stanowią spójny system z wskazanymi planami strategicznymi wyższego szczebla. Synergia między celami LSR a celami planów strategicznych wyższego szczebla oznacza, że razem tworzą one spójny system, w którym efekty jednego poziomu planowania wpływają na osiągnięcia drugiego poziomu. Realizacja celów LSR może przyczynić się do sukcesu planu strategicznego wyższego szczebla, a osiągnięcia tego planu mogą stworzyć korzystne warunki dla realizacji celów LSR. Ta synergia pozwala na efektywne wykorzystanie zasobów, minimalizację konfliktów i maksymalizację efektów. W rezultacie, spójność i komplementarność tworzą synergiczny system, w którym różne poziomy planowania (lokalny, regionalny, krajowy, unijny) wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają efekty wdrażania.

V.1 Sposób integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Zakłada się, że LSR jest narzędziem prowadzącym do uruchomienia potencjałów i kreatywności różnych podmiotów lokalnych, które poprzez współpracę i komplementarne wykorzystywanie posiadanych zasobów będą tworzyć nowe wartości odpowiadające na oczekiwania społeczności lokalnych. Dlatego, proces wdrażania strategii opierać się będzie na partnerstwie lokalnym, w którym uczestniczyć będą różne sektory. Podkreślić należy, że w tym sensie

LSR stanowi kontynuację dobrych doświadczeń wyniesionych z poprzednich okresów funkcjonowania LGD. Procesowi integracji służy szereg uzupełniających się działań podejmowanych na etapie formułowania i wdrażania LSR:

- formułowanie LSR oparte zostało na dialogu, w którym uczestniczyć mogły wszystkie osoby zainteresowane przyszłością LGD; przeprowadzenie cyklu warsztatów w każdej gminie dostarczyło możliwości bezpośredniego uczestnictwa w procesie opracowania koncepcji rozwoju i wspólnego działania w ramach LSR; w praktyce, w każdym z warsztatów udział wzięli przedstawiciele wszystkich kluczowych sektorów; warsztaty stały się okazją do otwartego dialogu i wzajemnego poznania potrzeb i oczekiwań podmiotów sektora społecznego, biznesowego i samorządowego; na warsztatach obecni byli także przedstawiciele instytucji kulturalnych i edukacyjnych pełniących ważną rolę w zaspokajaniu aspiracji mieszkańców; można więc uznać, że **już na etapie formułowania strategii wzmocniono podstawy współpracy na rzecz partnerskiego wdrażania LSR**;
- w procesie opracowania LSR silnie akcentowano oddolny charakter tego dokumentu; dłożono starań aby w LSR odzwierciedlone zostały realne oczekiwania podmiotów z różnych sektorów; to powoduje, że osiąganiem celów strategii zainteresowane będzie szerokie gremium podmiotów lokalnych o wysokiej motywacji do podejmowania partnerskich przedsięwzięć;
- dużą rolę w integrowaniu podmiotów przypisuje się prowadzeniu właściwej polityki informacyjnej zmierzającej do przekazywania podmiotom lokalnym wiedzy o istocie LSR i możliwościach włączania się w jej realizację; ponadto, prowadzone będą dalsze działania zmierzające do podnoszenia poziomu utożsamiania mieszkańców z obszarem LGD oraz przekraczaniem granic myślenia o swojej przestrzeni i rozwoju sprowadzającym się do pojedynczej gminy czy miejscowości;
- LGD wspomagać będzie nawiązywanie relacji między podmiotami podejmującymi różne inicjatywy i poszukującymi partnerów do ich realizacji; będzie więc LGD punktem kontaktowym umożliwiającym budowanie partnerstw i poszerzanie grona podmiotów angażujących się w realizację działań wdrożeniowych;
- rolę LGD jest także odpowiednie prowadzenie procesu konsultowania projektów zgłaszanych przez podmioty lokalne do wdrożenia w ramach LSR; w trakcie tego procesu wskazywane będą możliwości rozwijania projektów i nadawania im wyższej wartości poprzez wykorzystywanie partnerstwa, w tym międzysektorowego;
- promowane będą dobre praktyki związane z partnerskimi działaniami podejmowanymi na obszarze LGD oraz na innych obszarach wiejskich w otoczeniu;
- część celów i przedsięwzięć zawartych w LSR jest wprost nakierowana na budowanie i wzmacnianie partnerstw lokalnych.

W oparciu o doświadczenia procesu wdrażania stale modyfikowane będą instrumenty wspierania integracji i partnerstwa podmiotów lokalnych. Prowadzona będzie ocena zaangażowania podmiotów w procesie wdrożeniowym LSR w celu eliminowania „białych plam” aktywności w ujęciu przestrzennym (aktywizacja wspólnot lokalnych w sołectwach) oraz sektorowym.

V.2 Wartość dodana podejścia LEADER

Wdrażanie LSR może przynieść wiele korzyści zarówno dla społeczności lokalnej jak i dla LGD jako podmiotu wdrażającego. Wartością dodaną zastosowania oddolnego podejścia w rozwoju lokalnym i udziału społeczności w podejmowaniu decyzji zarówno na etapie planowania jak i wdrażania LSR jest:

- budowanie i wzmacnianie lokalnych partnerstw podmiotów zaangażowanych we wdrażanie LSR oraz partnerstw wykraczających poza obszar LGD. W LSR przewidziano przedsięwzięcie dedykowane projektom partnerskim i realizowanym w partnerstwie oraz stymulowanie do nawiązywania relacji partnerskich poprzez zastosowanie kryteriów premiujących współpracę wykraczającą poza obszar LGD i współpracę

wielostronną. Projekty realizowane we współpracy mogą przynieść długofalowe efekty w postaci wielu korzyści społecznych, gospodarczych i kulturowych. Dzięki wzajemnej współpracy i zaangażowaniu różnych uczestników, można stworzyć trwałe rozwiązania, które przetrwają po zakończeniu realizacji projektów;

- budowanie aktywnej społeczności otwartej na wymianę wiedzy, doświadczeń, pomysłów;
- popularyzacja w społeczności lokalnej nowatorskich rozwiązań istotnych na obszarze problemów społecznych poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie tworzenia zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych;
- wzmocnienie kapitału ludzkiego, rozwijanie umiejętności, wiedzy, zdolności i aktywności mieszkańców aby mogli skuteczniej radzić sobie z trudnościami i wykorzystać swoje potencjały;
- ożywienie gospodarcze na obszarze LGD, promocja postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców;
- korzyści płynące z aktywizacji i mobilizacji środowisk młodzieżowych: wzrost świadomości i samodzielności, zaangażowania w sprawy lokalne, kreowanie młodych liderów obszaru LGD, wzrost poczucia związania z miejscem zamieszkania.

Wymienione powyżej korzyści wyraźnie potwierdzają pozytywny wpływ zastosowania interwencji LEADER na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału członków lokalnych społeczności, zarówno na poziomie zorganizowanych podmiotów jak organizacje pozarządowe, jak i na poziomie osobistym, mieszkańców zaangażowanych w realizację LSR.

Przedsięwzięcia określone w LSR będą realizowane poprzez niemal wszystkie możliwe zakresy wsparcia wynikające z PS WPR, co zapewni zintegrowanie i kompleksową realizację działań oraz odpowiada na zgłaszane w czasie konsultacji zróżnicowane potrzeby i pomysły.

Zakresy wsparcia uwzględnione w LSR:

- 1) rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez:
 - a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
 - b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;
- 2) rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania:
 - a) gospodarstw agroturystycznych,
 - b) zagród edukacyjnych,
- 3) poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności,
- 4) poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej;
- 5) kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji lub przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.
- 6) włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji.

Wybrane do realizacji w ramach LSR zostały te cele i przedsięwzięcia, które są możliwe do bezpośredniej realizacji w ramach interwencji LEADER Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, a jednocześnie mają szanse na realizację również w ramach innych programów i z innych funduszy, ze szczególnym uwzględnieniem Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027.

W wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych postanowiono, że w ramach wsparcia pochodzącego ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 będą realizowane:

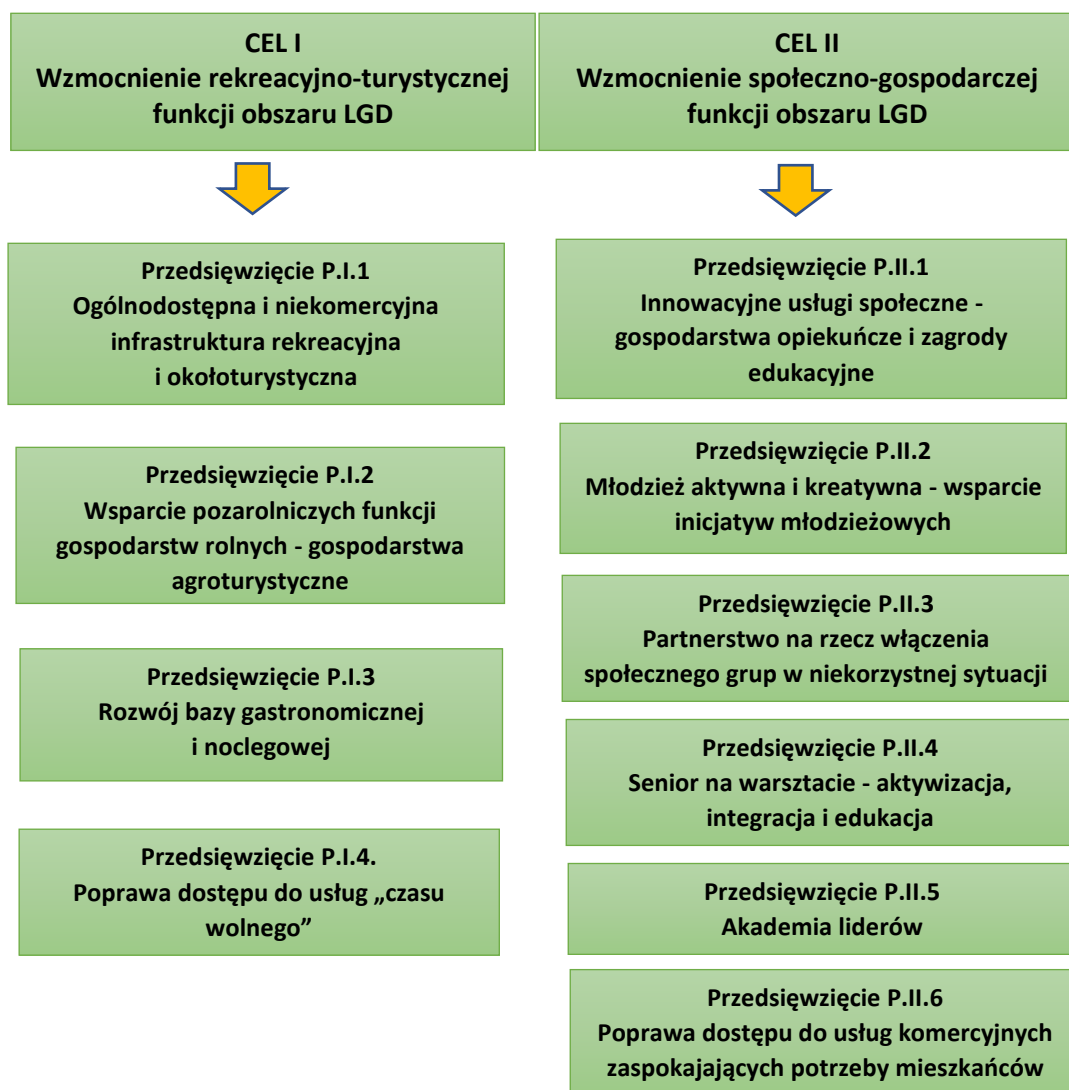
- a) operacje indywidualne (konkurs klasyczny), w ramach naborów wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji Samorządowi Województwa Lubelskiego,

- b) projekty grantowe - LGD jest beneficjentem i udziela innym podmiotom grantów będących środkami przeznaczonymi na realizację zadań służących osiągnięciu jednego celu,
- c) operacje własne, realizowane samodzielnie przez LGD, służące integracji i wzmocnieniu potencjału lokalnych liderów i organizacji społecznych,
- d) projekty realizowane w partnerstwie – w celu inicjowania i zachęcania do współpracy, operacjom partnerskim zadedykowano oddzielne przedsięwzięcie, w ramach systemu oceny preferowane będą operacje wykraczające poza obszar gminy i LGD oraz partnerstwa wielostronne.

Uzasadnieniem dla doboru zakresów tematycznych i zróżnicowanych metod wdrażania LSR jest dążenie do zapewnienia szerokiego udziału i zaangażowania mieszkańców w proces realizacji LSR. Przeprowadzenie analizy potencjału ewentualnych wnioskodawców pozwala zidentyfikować różne grupy społeczne, organizacje, instytucje lub przedsiębiorstwa, które mogą być zainteresowane uczestnictwem w realizacji LSR. Poprzez zastosowanie zróżnicowanych metod i zakresów można uwzględnić różne możliwości i potrzeby tych podmiotów, co zwiększa szanse na ich aktywny udział we wdrażaniu LSR. Każda grupa społeczna ma różne preferencje, umiejętności, potrzeby i zasoby, które mogą być wykorzystane w procesie realizacji operacji. Wykorzystanie różnych form wsparcia stwarza zainteresowanym podmiotom i mieszkańcom możliwość wyboru formy uczestnictwa np. udział bezpośredni w klasycznych naborach lub w projektach grantowych, udział w konsultacjach, spotkaniach czy warsztatach realizowanych w ramach wdrażania projektów przez inne podmioty. W rezultacie, wykorzystanie zróżnicowanych form i metod wdrażania LSR pozwala na lepsze uwzględnienie różnorodności społeczności lokalnej, większe zaangażowanie mieszkańców oraz kreatywne i innowacyjne podejście do rozwoju lokalnego.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

Określenie celów i przedsięwzięć LSR jest kluczowym etapem procesu planowania strategicznego. Cele zdefiniowano w oparciu o diagnozę obszaru, analizę potrzeb i potencjałów rozwojowych oraz wnioski z konsultacji społecznych. Nadrzędne znaczenie w procesie określania celów miało wykorzystanie potencjałów rozwojowych obszaru oraz niwelacja potencjalnych zagrożeń. Na poziomie zespołu ds. opracowania LSR zgodzono się, że cele i przypisane do nich przedsięwzięcia powinny być jasne, konkretne, zrozumiałe, pozbawione nadmiernego rozbudowania a jednocześnie powinny zapewniać elastyczność wdrażania LSR w kontekście dynamicznie zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych. W LSR określono dwa cele, które będą realizowane przez 10 przedsięwzięć

Uzasadnienie spójności i komplementarności celów i przedsięwzięć LSR

Oba cele oraz przypisane do nich przedsięwzięcia są ze sobą powiązane, spójne i komplementarne. Ich realizacja doprowadzi do osiągnięcia celu końcowego jakim jest wsparcie wielofunkcyjnego, zrównoważonego rozwoju obszaru LGD PROMENADA S 12 oraz kreowanie nowych, innowacyjnych funkcji pozarolniczych.

Rozwój wielofunkcyjny to umiejętne wkomponowanie w przestrzeń wiejską nowatorskich, pozarolniczych funkcji, stwarzające w ten sposób szansę na poprawę atrakcyjności wsi jako miejsca do zamieszkania i pracy.

Obszar LGD przez lata cechował monofunkcyjny, rolniczy charakter. Do dziś rolnictwo jest dominującą gałęzią gospodarki. Przemiany społeczno-gospodarcze w Polsce zapoczątkowane w latach 90-tych XX w. spowodowały, że na terenach wiejskich zaczęły wykształcać się inne funkcje, powiązane lub niepowiązane z rolnictwem, w tym:

- gospodarcze, zarówno komercyjne jak i niekomercyjne, dotyczące nie tylko produkcji rolniczej, ale także innej, coraz bardziej zróżnicowanej działalności gospodarczej realizowanej na tych obszarach;
- turystyczne i rekreacyjne, wynikające z wykorzystywania dóbr przyrody, krajobrazu, dziedzictwa kulturowego,
- funkcje społeczne, związane z szeroko rozumianymi warunkami życia ludności, dotyczące zaspokojenia potrzeb bytowych, oświatowych, kulturowych, zdrowotnych, opiekuńczych i innych;
- funkcje kulturowe związane z kultywowaniem i rozwijaniem wiejskich tradycji kulturowych stanowiących istotę tożsamości lokalnej.

Doświadczenia wdrażania poprzednich strategii rozwoju lokalnego w latach 2009 – 2022 dowiodły, że rośnie znaczenie turystyki i rekreacji na obszarze LGD i mogą one odegrać istotną rolę w rozwoju lokalnym. Duża dostępność zasobów krajobrazowych i przyrodniczych, liczne zabytki, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu, zbiorniki wodne, pomniki przyrody, obszary Natura 2000, Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo przebiegający przez obszar LGD, tworzą warunki do rozwoju turystyki wiejskiej. Jak wykazała diagnoza i konsultacje społeczne największą barierą w ożywieniu tego kierunku jest niewystarczająca, niedostosowana infrastruktura rekreacyjna i związana z obsługą ruchu turystycznego. Przekłada się to na ograniczone zainteresowanie odwiedzających obszarem LGD. **Dlatego cel pierwszy określony w LSR zakłada wzmocnienie rekreacyjno-turystycznej funkcji obszaru LGD.**

Cel ten będzie osiągnięty poprzez:

- 1) rozwój ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej i okołoturystycznej, z której będą korzystać zarówno stali mieszkańcy obszaru jak i odwiedzający (przedsięwzięcie P.I.1 **Ogólnodostępna i niekomercyjna infrastruktura rekreacyjna i okołoturystyczna**),
- 2) tworzenie i rozwijanie gospodarstw agroturystycznych, co przełoży się na zwiększenie liczby miejsc noclegowych i wsparcie obsługi ruchu turystycznego, jak również umożliwi różnicowanie działalności rolniczej. Na obszarze zdiagnozowano niewielką liczbę aktywnych gospodarstw agroturystycznych (12 szt.) (przedsięwzięcie P.I.2 **Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne**),
- 3) rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej poza gospodarstwami agroturystycznymi; bardzo mała dostępność do usług noclegowych i w szczególności gastronomicznych (kawiarnie, puby, pizzerie itp.) była wskazywana jako problem w każdej gminie partnerskiej, w kontekście zarówno miejsc spotkań dla mieszkańców jak i obsługi turystów (przedsięwzięcie P.I.3 **Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej**),
- 4) rozwój usług czasu wolnego - dostęp do komercyjnych usług związanych z zagospodarowaniem czasu wolnego na obszarze LGD jest mocno ograniczony, na brak oferty spędzania czasu wolnego dostosowanej do potrzeb różnych grup społecznych zwracali uwagę mieszkańcy, wsparcie komercyjnych usług w zakresie kultury, rozrywki i rekreacji przyczyni się do poszerzenia oferty spędzania wolnego czasu nie tylko dla mieszkańców ale także dla odwiedzających (Przedsięwzięcie P.I.4 **Poprawa dostępu do usług czasu wolnego**).

Wartością dodaną interwencji w ramach przedsięwzięcia P.I.3 i P.I.4 będzie stymulowanie tworzenia nowych miejsc pracy i ożywienia gospodarczego obszaru LGD.

Drugi określony w LSR cel dotyczy oczywiście, również stosunkowo nowej funkcji obszarów wiejskich jaką jest funkcja społeczno-gospodarcza. Punktem wyjścia do jego określenia i umieszczenia w strategii był przede wszystkim wynik badań ankietowych i spotkań z mieszkańcami, którzy wskazywali, że:

- najbardziej pożądane kierunki rozwoju to: rozwój przedsiębiorczości i tworzenie miejsc pracy,

- obszary deficytowe to: dostęp do usług bytowych i osobistych, brak pracy w miejscu zamieszkania (lub w takiej odległości, która nie stanowi przeszkody w podjęciu zatrudnienia),
- grupy zagrożone marginalizacją to: osoby starsze, których na obszarze LGD systematycznie przybywa, dzieci i młodzież do 25 roku życia, kobiety, w tym bezrobotne, o niskich kwalifikacjach.

Cel drugi LSR określono jako wzmocnienie społeczno-gospodarczej funkcji obszaru LGD, który zostanie osiągnięty poprzez:

- 1) kreowanie, wdrażanie i upowszechnianie innowacyjnych usług społecznych świadczonych w gospodarstwach opiekuńczych i zagrodach edukacyjnych. Na obszarze LGD nie działają żadne tego typu gospodarstwa, które łączą tradycyjne rolnictwo z różnymi formami opieki i edukacji. Negatywne trendy demograficzne i niska dostępność usług edukacyjnych i opiekuńczych, organizujących czas wolny zarówno osobom starszym jak i młodym mieszkańcom oraz rolniczy charakter obszaru stwarzają możliwości na wykorzystanie zasobów gospodarstw w celu tworzenia gospodarstw opiekuńczych i zagrod edukacyjnych (przedsięwzięcie P.II.1 **Innowacyjne usługi społeczne – gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne**);
- 2) wsparcie inicjatyw młodzieżowych - tworzenie młodym mieszkańcom warunków do integracji, rozwijania zainteresowań, spędzania czasu wolnego. Społeczność młodzieżowa to jeden z podstawowych i najważniejszych wewnętrznych potencjałów rozwojowych obszaru, który systematycznie się kurczy. Podczas konsultacji wskazywano, że jest to grupa w niekorzystnej sytuacji ze względu na izolację społeczną, brak alternatywnych, ciekawych form spędzania czasu wolnego, rozwijania zainteresowań. Wspieranie aktywności młodych ludzi jest czynnikiem, który w dłuższej perspektywie może przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego (przedsięwzięcie P.II.2. **Młodzież aktywna i kreatywna – wsparcie inicjatyw młodzieżowych**),
- 3) inicjowanie i rozwój współpracy na rzecz wspierania grup w niekorzystnej sytuacji, zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją (z wyłączeniem seniorów i młodzieży). Współpraca i sieciowanie to narzędzia, które zwiększają zasięg i efektywność działań. Na obszarze LGD jest coraz więcej organizacji społecznych, w szybkim tempie przybywa kół gospodyń wiejskich, stanowi to duży potencjał do realizacji projektów społecznych o szerszym zasięgu, także wykraczającym poza obszar jednej gminy i LGD. Słabością tego sektora jest działanie na małą skalę, w odosobnieniu, okazjonalne, dlatego jest potrzeba stymulowania do nawiązywania współpracy dla osiągania lepszych efektów (przedsięwzięcie II.3 **Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji**),
- 4) inicjatywy skierowane do seniorów – jak wykazała diagnoza, na obszarze LGD systematycznie przybywa osób starszych, uczestnicy konsultacji wskazywali na liczne problemy, z którymi boryka się ta grupa społeczna, od braku odpowiednich miejsc spotkań i rekreacji dostosowanych do potrzeb ludzi starszych po wykluczenie cyfrowe i brak oferty spędzania czasu wolnego, wsparcie seniorów w zakresie aktywizacji, integracji i edukacji przyczyni się do poprawy warunków życia tej grupy i łagodzenia skutków problemów społecznych występujących na obszarze LGD. Inicjatywy skierowane do seniorów to inwestycja w rozwój społeczny obszaru, równość szans i solidarność między pokoleniami (przedsięwzięcie P.II.4 **Senior na warsztacie – aktywizacja, integracja i edukacja**),
- 5) poprawa zarządzania i wzmocnienie lokalnych liderów przyczyniają się do zwiększenia skuteczności działań podejmowanych na obszarach wiejskich, pozwoli to na lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów, angażowanie większej liczby mieszkańców w inicjatywy lokalne, budowanie więzi społecznych i partnerstw, oraz skuteczniejsze osiąganie celów rozwojowych przez społeczność. (przedsięwzięcie P.II.5 **Akademia lidera**),
- 6) poprawa dostępu do usług dla mieszkańców (osobistych i bytowych) – jak wskazywano podczas konsultacji mieszkańcom obszaru doskwiera niska dostępność do podstawowych usług codziennego użytku jak rehabilitacyjne, medyczne, terapeutyczne, konsultacyjne, opiekuńcze itp., dlatego pożądanym kierunkiem stymulowania rozwoju gospodarczego jest skoncentrowanie się na rozwijaniu rynku usług lokalnych

zaspokajających potrzeby mieszkańców na miejscu oraz tworzenie atrakcyjnych i zróżnicowanych ofert usługowych (przedsięwzięcie **P.II.6 Poprawa dostępu do usług komercyjnych zaspokajających potrzeby mieszkańców**).

Cele i przedsięwzięcia, wraz z przypisanymi do nich wskaźnikami produktu i rezultatu, budżetem oraz odniesieniem do diagnozy przedstawiono w tabeli nr 16

Tabela nr 16. Opis celów i przedsięwzięć z uwzględnieniem wskaźników produktu i rezultatu

CEL I WZMOCNIENIE REKREACYJNO-TURYSTYCZNEJ FUNKCJI OBSZARU LGD						
DANE Z DIAGNOZY I KONSULTACJI potrzeby, problemy, zasoby	PRZEDSIĘWZIĘCIA	OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA PREFEROWANE TYPY OPERACJI	WSKAŹNIK PRODUKTU wartość z jednostką miary	WSKAŹNIK REZULTATU	UPRAWNIONY WNIOSKODAWCA	BUDŻET (W EURO) PS WPR
- niewystarczająca liczba miejsc spotkań dla lokalnej społeczności, - brak zagospodarowanych miejsc typu altany, place, zielone skwery, ogólnodostępne miejsca do organizacji wydarzeń ważnych dla lokalnych społeczności, - słabo rozwinięta infrastruktura rowerowa, - słabo rozwinięta infrastruktura rekreacyjna zbiorników wodnych, - niewykorzystany potencjał do rozwoju rekreacji i turystyki, zwłaszcza weekendowej i jednodniowej, - duży potencjał do promocji idei „slow tourism”, „slow life”,	P.I.1 Ogólnodostępna i niekomercyjna infrastruktura rekreacyjna i okołoturystyczna	1. Budowa, rozbudowa, modernizacja ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej w tym: - infrastruktura rowerowa (wytyczanie, oznakowanie, rozwój ścieżek, szlaków, dróg rowerowych, miejsc obsługi rowerzystów itp.) - wytyczanie, oznakowanie, wyposażenie szlaków turystycznych, - miejsca spotkań dla mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży i osób starszych oraz mieszkańców miejscowości peryferyjnych (altany, wiaty, miejsca piknikowe, przestrzenie wspólne służące mieszkańcom w celach rekreacyjnych i integracyjnych), - obiekty sportowe i rekreacyjne (place zabaw, siłownie zewnętrzne, boiska sportowe), - rekreacyjne zagospodarowanie terenów wokół zbiorników wodnych. 2. Infrastruktura okołoturystyczna rozumiana jako uzupełniająca w stosunku do miejsc rekreacji lub obiektów istotnych z punktu widzenia turystyki, zaspakajająca potrzeby stałych mieszkańców i odwiedzających, w tym: - systemy monitoringu i oświetlenia,	- liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej lub okołoturystycznej (6 szt.)	R.41PR łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	JSFP lub NGO	600 000,00

		- chodniki, - elementy związane z obsługą ruchu turystycznego: parkingi, drogi dojazdowe, obiekty socjalno-usługowe, ogólnodostępne toalety, - inna infrastruktura publiczna poprawiająca dostęp do miejsc rekreacji lub miejsc odwiedzanych przez turystów.				
- niewielki rynek usług lokalnych, w tym usług gastronomicznych i okołoturystycznych a także brak zaplecza w postaci agroturystyki co przekłada się na ograniczone zainteresowanie turystyczne obszarem, - mała liczba miejsc noclegowych, w tym w gospodarstwach agroturystycznych, - niskie dochody rolników z działalności rolniczej, rolnictwo rozdrobnione i nieefektywne → potrzeba rozwijania pozarolniczych funkcji gospodarstw, - mały odsetek gospodarstw rolnych uzyskujących dochody z działalności pozarolniczej → potrzeba wspierania rolników, stymulowania w kierunku poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu, - dobre uwarunkowania lokalne do rozwoju gospodarstw agroturystycznych.	P.I.2 Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne	Tworzenie nowych i rozwój istniejących gospodarstw agroturystycznych - dostosowanie gospodarstwa na potrzeby prowadzenia działalności agroturystycznej, - modernizacja istniejącego gospodarstwa agroturystycznego w celu zwiększenia jego konkurencyjności.	- liczba nowych lub rozwiniętych gospodarstw agroturystycznych (5 szt.) - liczba nowych miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych (10 szt.)	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	Rolnicy / małe gospodarstwa rolne	200 000,00

- słaba dostępność punktów gastronomicznych i miejsc noclegowych, - niewystarczająca i niekonkurencyjna oferta dla turystów w zakresie miejsc noclegowych, - dostępność zasobów lokalnych sprzyjających rozwojowi turystyki.	P.I.3 Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej	1. Tworzenie nowych miejsc noclegowych lub zwiększanie liczby miejsc noclegowych w istniejących obiektach. 2. Tworzenie nowych obiektów świadczących usługi gastronomiczne, stałych lub sezonowych, w tym punktów tzw. małej gastronomii, oferujących sprzedaż posiłków i napojów na miejscu i na wynos.	- liczba nowych miejsc noclegowych poza gospodarstwami agroturystycznymi (10 szt.) - liczba nowych punktów gastronomicznych (5 szt.)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR; R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	osoby fizyczne, mikro lub małe przedsiębiorstwa	150 000,00
- potrzeba zahamowania odpływu młodych ludzi, - rozwój oferty spędzania czasu wolnego, zwłaszcza dla młodzieży, osób aktywnych w wieku produkcyjnym, seniorów,	P.I.4 Poprawa dostępu do usług „czasu wolnego”	Tworzenie lub rozwijanie usług komercyjnych związanych z rozrywką, rekreacją i kulturą w tym: - wypożyczalnie sprzętu rekreacyjnego i sportowego, - działalność związana z poprawą kondycji fizycznej, - parki rekreacyjne, obsługa imprez plenerowych, - inne sklasyfikowane w sekcji S Polskiej Klasyfikacji Działalności (działalność związana z kulturą, sportem i rekreacją)	- liczba nowych lub rozwiniętych usług czasu wolnego (5 szt.)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki	osoby fizyczne, mikro lub małe przedsiębiorstwa	150 000,00

				wsparciu w ramach WPR.		
--	--	--	--	------------------------	--	--

CEL II WZMOCNIENIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ FUNKCJI OBSZARU LGD						
DANE Z DIAGNOZY I KONSULTACJI potrzeby, problemy, zasoby	PRZEDSIĘWZIĘCIA	OPIS PRZEDSIĘWZIĘCIA PREFEROWANE TYPY OPERACJI	WSKAŹNIK PRODUKTU wartość z jednostką miary	WSKAŹNIK REZULTATU	UPRAWNIONY WNIOSKODAWCA	BUDŻET (W EURO)
- niekorzystne zjawiska demograficzne, w tym rosnąca liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, - brak alternatywy dla publicznego systemu opieki społecznej, - brak innowacyjnych form edukacji i integracji, - z racji rolniczego charakteru obszar posiada duży potencjał do rozwoju innych funkcji gospodarstw rolnych, w tym innowacyjnych	P.II.1 Innowacyjne usługi społeczne – gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne	1. Tworzenie gospodarstw opiekuńczych na bazie istniejących gospodarstw rolnych. Usługi opiekuńcze świadczone w oparciu o infrastrukturę gospodarstwa rolnego, w którym osoby starsze lub będące w trudnej sytuacji życiowej spędzają czas wolny i otrzymują wsparcie umożliwiające integrację społeczną. 2. Tworzenie zagród edukacyjnych na bazie istniejących gospodarstw rolnych. Usługi edukacyjne świadczone w oparciu o potencjał i zasoby gospodarstwa rolnego skierowane do dzieci, młodzieży, rodzin z dziećmi, grup zorganizowanych. Cele edukacyjne realizowane przez zagrody to m.in. edukacja w zakresie produkcji roślinnej, edukacja w zakresie produkcji zwierzęcej, edukacja w zakresie przetwórstwa produktów rolnych, edukacja w zakresie świadomości ekologicznej i konsumenckiej, edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej	- liczba utworzonych gospodarstw opiekuńczych (1 szt.) - liczba utworzonych zagród edukacyjnych (2 szt.)	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	Rolnicy i ich domownicy / małe gospodarstwa rolne	120 000,00

- oferta zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, spędzania wolnego czasu ilościowo i jakościowo jest niedostosowana do potrzeb i oczekiwań, - niedostatecznie rozwinięty rynek usług dla młodzieży – brak zajęć aktywizujących młodzież, obiektów do spędzania wolnego czasu, animatorów, warsztatów i zajęć rozwijających umiejętności, zainteresowania młodych ludzi	P.II.2 Młodzież aktywna i kreatywna – wsparcie inicjatyw młodzieżowych	Wsparcie młodzieżowych inicjatyw lokalnych, zaprojektowanych i realizowanych z udziałem młodzieży i dla młodzieży. Działania wspierające uczestnictwo młodych ludzi w życiu społeczności lokalnej, poprawiające dostęp do oferty zajęć pozalekcyjnych, rozwijających zainteresowania, pasje i talenty.	- liczba wspartych inicjatyw na rzecz środowisk młodzieżowych (3 szt.)	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	NGO, KGW, OSP, JSFP	15 000,00
- potrzeba wzmocnienia współpracy podmiotów działających na obszarze LGD na rzecz rozwiązywania problemów społeczności lokalnej, - potrzeba aktywizacji, w tym zawodowej	P.II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji	Wspieranie rozwoju różnych form współpracy na obszarze LGD oraz współpracy międzyregionalnej. Projekty realizowane przez partnerstwa podmiotów, których celem jest aktywizacja, integracja, włączenie społeczne grup w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych i opisanych w LSR (kobiety, w tym poszukujące zatrudnienia i o niskich kwalifikacjach, rolnicy i ich domownicy). W ramach przedsięwzięcia możliwe jest także wspieranie innych grup zagrożonych marginalizacją, szczególnie istotnych z punktu widzenia obszaru LGD i realizacji LSR. Przykładowe typy operacji: - wymiana doświadczeń, upowszechnianie i wdrażanie dobrych	- liczba wspartych projektów partnerskich / operacji w partnerstwie (4 szt.)	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	NGO /KGW/OSP/JSFP	100 000,00

		praktyk na rzecz wspierania grup zagrożonych wykluczeniem, - szkolenia i inne działania edukacyjne podnoszące wiedzę kwalifikacje i umiejętności osób z grup w niekorzystnej sytuacji i zagrożonych trwałą marginalizacją - aktywizacja zawodowa kobiet, rolników i ich domowników - warsztaty, wydarzenia, akcje informacyjne skierowane do kobiet zagrożonych wykluczeniem społecznym, - rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej, sprzyjającej aktywizacji i integracji grup w niekorzystnej sytuacji ze szczególnym uwzględnieniem miejscowości peryferyjnych w stosunku do siedziby gminy (osiedli w przypadku m. Rejowiec Fabryczny). Z przedsięwzięcia wykluczone są operacje skierowane do młodzieży i seniorów.				
- potrzeba aktywizacji społecznej seniorów,	P.II.4 Senior na warsztacie – aktywizacja, integracja i edukacja	Działania skierowane na edukację, aktywizację i integrację osób starszych; promocję aktywności społecznej, kulturalnej i fizycznej osób 60+, przełamanie izolacji społecznej, wzrost integracji wewnątrz i międzypokoleniowej, wzrost kompetencji, w tym cyfrowych. Przykładowe typy operacji: - warsztaty, szkolenia spotkania tematyczne podnoszące kompetencje seniorów, rozwijające zainteresowania, pasje,	- liczba wspartych inicjatyw skierowanych do seniorów (6 szt.)	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	NGO, KGW, OSP/JSFP	15 000,00

		- zajęcia ruchowe (taneczne, joga, nordic walking, pływanie itp.) - wizyty studyjne mające na celu integrację, aktywizację. W ramach przedsięwzięcia możliwy jest także rozwój infrastruktury służącej seniorom i doposażanie miejsc spotkań seniorów.				
- niewystarczające wsparcie dla liderów lokalnych i ich wypalenie, - potrzeba działań związanych z edukacją, podnoszeniem kompetencji lokalnych liderów były zgłaszane na etapie konsultacji, - potrzeba wzmacniania potencjału, współpracy i integracji lokalnych organizacji, w tym kół gospodyń wiejskich	P.II.5 Akademia lidera	Rozwój, integracja, animacja sektora pozarządowego, kół gospodyń wiejskich, grup nieformalnych i liderów lokalnych. W ramach przedsięwzięcia planowane jest m.in. zorganizowanie I Forum Liderów LGD PRMENADA S 12, cyklu szkoleń podnoszących kompetencje osób zarządzających organizacjami, szkolenia lokalnych animatorów.	- liczba organizacji i grup nieformalnych objętych wsparciem (12 szt.)	R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy	LGD w ramach operacji własnej lub NGO/JSFP, grupa docelowa końcowa to przedstawiciele organizacji, grup nieformalnych, liderzy środowisk lokalnych	25 000,00
- dane z konsultacji wskazują na rynek pracy jako jeden z głównych obszarów problemowych a rozwój przedsiębiorczości jako jeden z najbardziej pożądanых kierunków rozwoju, - deficyt usług komercyjnych dla mieszkańców zaspokajających potrzeby w bliskiej odległości od miejsca zamieszkania	P.II.6 Poprawa dostępu do usług komercyjnych zaspokajających potrzeby mieszkańców	Wsparcie powstawania i rozwoju działalności usługowych zaspokajających potrzeby mieszkańców takie jak: - usługi opiekuńcze, w tym zapewnienie opieki nad dziećmi i osobami zależnymi, - usługi rehabilitacyjne, medyczne, terapeutyczne, - usługi w branży „beauty”, - usługi finansowe, doradcze, konsultingowe, informatyczne. Inna działalność usługowa sklasyfikowana w następujących sekcjach PKD: sekcja K - działalność usługowa w zakresie telekomunikacji, programowania komputerowego, doradztwa, infrastruktury	- liczba zrealizowanych operacji w zakresie tworzenia i rozwijania usług dla mieszkańców (5 szt.)	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	Osoby fizyczne podejmujące dz.g., mikro i małe przedsiębiorstwa	125 000,00

		obliczeniowej oraz pozostała działalność usługowa w zakresie informacji, sekcja L – działalność finansowa i ubezpieczeniowa, sekcja M – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, sekcja N - działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, sekcja O – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, sekcja Q – edukacja, sekcja R – opieka zdrowotna i pomoc społeczna, sekcja S – działalność związana z kulturą, sportem i rekreacją, sekcja T – pozostała działalność usługowa.				
--	--	--	--	--	--	--

Źródła pozyskania danych do pomiaru wskaźników - pomiar osiągania wskaźników rezultatu i produktu dokonywany będzie głównie w oparciu o dane statystyczne LGD, informacje dotyczące zrealizowanych i rozliczonych operacji przekazywanych przez Samorząd Województwa Lubelskiego oraz sprawozdawczość projektową beneficjentów (ankiety, sprawozdania). Wskaźniki rezultatu zostały określone zgodnie z katalogiem wskaźników obowiązkowych PS WPR.

Sposób i częstotliwość dokonywania pomiaru, uaktualniania danych - pomiar wskaźników dokonywany będzie przez LGD raz w roku – zgodnie z przyjętymi zasadami monitoringu i ewaluacji a także dodatkowo przez podmioty zewnętrzne na potrzeby ewaluacji ex-post. Planowane poziomy osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu w okresie wdrażania LSR przedstawiono w załączniku nr 2 do LSR – Plan działania.

Wartości wskaźników i ich stopniowe % osiągnięcie - konkretne wartości wskaźników produktu oraz % ich realizacji został określony narastająco w każdym roku wdrażania LSR począwszy od roku 2024 do roku 2029. Wartości wskaźników produktu dla przedsięwzięć oraz wskaźników rezultatu dla celów ustalono w oparciu o przeznaczone alokacje na konkretne przedsięwzięcia LSR, przewidywane poziomy dofinansowania operacji, limity i inne założenia budżetowe. Dana operacja zostanie uwzględniona w osiągniętej wartości wskaźnika po zrealizowaniu pierwszej płatności (z wyłączeniem płatności zaliczkowych), za wyjątkiem nowych miejsc pracy, które wliczane będą dopiero w momencie zakończenia poszczególnych operacji.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

VII.1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych.

Ustalenie przejrzystych, obiektywnych i niedyskryminujących reguł i zasad funkcjonowania LGD, w tym procedur dotyczących zasad oceny i wyboru operacji w ramach wdrażania LSR było jednym z ważniejszych elementów prac nad LSR już w ubiegłym okresie programowania. Właściwie sformułowane procedury są bowiem – jak pokazała dotychczasowa praktyka LGD - jednym z podstawowych warunków sprawnego i efektywnego wdrażania strategii. Jako, że w funkcjonowanie wewnętrznych mechanizmów LGD są zaangażowane z jednej strony poszczególne organy statutowe LGD, tj. w szczególności Zarząd i Rada, a także Biuro LGD, a z drugiej – wnioskodawcy, istotną kwestią przy ich projektowaniu było uwzględnienie różnych punktów widzenia. Jednocześnie w celu uniknięcia zbyt dużego formalizmu oraz zapewnienia przejrzystości zdecydowano o ograniczeniu liczby procedur i możliwie maksymalnym ich uproszczeniu. Oznacza to, między innymi, rezygnację z powielania w procedurach zapisów wynikających z przepisów prawa czy wytycznych, które będą każdorazowo określone w regulaminach naboru, co zapewni ich aktualność, spójność i dostępność dla potencjalnych wnioskodawców. Procedury mają za zadanie określać jasną i przejrzystą ścieżkę i sposób postępowania uwzględniający etap aplikowania, oceny (łącznie z prawem do wniesienia protestu), przekazania do dalszego procedowania przez zarząd województwa, realizacji operacji/grantów, ich rozliczenia i monitoringu, stosownie do kompetencji i uprawnień LGD.

Przyjęte w procesie wdrażania LSR procedury obejmują:

- 1) podstawową procedurę oceny i wyboru operacji,
- 2) regulamin organu decyzyjnego,
- 3) procedurę ustalania kryteriów wyboru operacji,
- 4) procedurę wyboru i oceny grantobiorców.

Uzupełnieniem wyżej wymienionych procedur będą regulaminy naborów wniosków uzgadniane z Samorządem Województwa oraz podawany do publicznej wiadomości aktualny harmonogram naborów wniosków na każdy rok wdrażania LSR.

Kluczowym celem procedur jest zapewnienie rzetelnego, sprawnego i maksymalnie transparentnego przebiegu całego procesu ubiegania się o dofinansowanie ze środków przeznaczonych na wdrażanie LSR, tj. od momentu złożenia wniosków w biurze LGD poprzez ocenę i wybór operacji, aż do momentu przekazania ich do dalszego procedowania lub zawarcia umów z grantobiorcami i rozliczenia zadań - w przypadku projektów grantowych. Główne założenia procedur – oprócz przejrzystości - mają zapobiegać powstawaniu konfliktów interesów, a także zapewniać wnioskodawcom możliwość złożenia protestu/odwołania. Ostateczne wersje procedur zostaną przygotowane przez Biuro LGD w oparciu o przekazane wytyczne oraz doświadczenia z poprzednich okresów programowania. Projekty procedur i proponowanych zmian są opiniowane przez Radę LGD oraz poddawane konsultacjom społecznym, następnie zatwierdzane przez Zarząd LGD.

Przyjęte w procesie oceny i wyboru operacji rozwiązania gwarantują:

- 1) przejrzystość,
- 2) zachowanie odpowiednich parytetów podczas głosowania,
- 3) jawność procesu oceny i wyboru,
- 4) bezstronność członków Rady,
- 5) możliwość wniesienia protestu w przypadku gdy wnioskodawca nie zgadza się z decyzją Rady,
- 6) wybór operacji w największym stopniu uwzględniających potrzeby poszczególnych grup, operacji przyczyniających się do osiągnięcia założonych celów LSR celów przekrojowych PROW tj. ochrona środowiska, przeciwdziałanie zmianom klimatu, innowacyjność
- 7) uwzględniają sytuacje nadzwyczajne jak: możliwość zaistnienia konfliktu interesów, rozbieżności w ocenie, rozbieżności w sposobie interpretacji kryteriów, uzyskanie takiej samej liczby punktów przez więcej niż 1 operację.

VII.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Podstawowym celem lokalnych kryteriów wyboru jest zwiększenie prawdopodobieństwa wyboru operacji, które w największym zakresie bezpośrednio przyczyniają się do osiągania określonych w LSR celów poprzez osiąganie konkretnych wskaźników produktu i rezultatu. Zatwierdzenie lokalnych kryteriów wyboru, jako istotnego narzędzia dla prawidłowego wdrażania LSR, należy do wyłącznej kompetencji Zarządu. Sposób ich ustanowienia i zmiany jest tożsamy z procesem opracowania LSR, tzn. są:

- projektowane przez Zarząd LGD we współpracy z Radą, w przypadku zmiany za projekt zmienionego brzmienia i uzasadnienie konieczności zmiany odpowiedzialny jest wnioskodawca wprowadzenia zmian,
- ostateczny kształt kryteriów wypracowywany jest w procesie konsultacji i partycypacji z użyciem wybranych metod stosowanych w procesie opracowania i wdrażania LSR i/lub nowych metod,
- każda zmiana kryteriów odbywa się z zachowaniem ich mierzalności i musi odnosić się do aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych na obszarze LGD

Punktem wyjścia do ogólnej postaci kryteriów wyboru operacji w LSR 2023-2027 były zestawy kryteriów wyboru operacji stosowane dla poszczególnych przedsięwzięć w poprzednim okresie programowania, które sprawiały członkom Rady pewne problemy, np. budziły wątpliwości interpretacyjne (w szczególności kryterium innowacyjności, ochrony środowiska), sprawiając niekiedy przy tym wrażenie niepełnej adekwatności. Po wstępnej konsultacji z zespołem ds. opracowania LSR - kierując się założeniami: obiektywizmu, niedyskryminacji, przejrzystości i powiązania z diagnozą obszaru – określono nowy, kierunkowy zestaw kryteriów ogólnych zawierający:

- 1) ocenę stopnia spójności i adekwatności opisu operacji z zakresem zaplanowanych zadań oraz budżetem,
- 2) partnerstwo w realizacji operacji,
- 3) stopień partycypacji społecznej w przygotowaniu lub/i realizacji operacji,
- 4) wzmocnienie potencjału grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR (osoby młode do 25 r.ż., seniorzy 60+, mieszkańcy miejscowości peryferyjnych w stosunku do siedziby gminy, kobiet,

- poszukujących zatrudnienia, rolników lub wzmocnienie potencjału organizacji, które zajmują się wspieraniem tych grup,
- 5) doświadczenie wnioskodawcy w realizacji projektów finansowanych ze źródeł zewnętrznych,
 - 6) konsultację wniosku z Biurem LGD,
 - 7) sposób upowszechniania efektów operacji i jej potencjalny wpływ na wizerunek LGD i obszaru objętego LSR,
 - 8) czas realizacji operacji (z preferencją dla operacji realizowanych w krótszym okresie).

Określono dodatkowe kryteria rankingujące (specyficzne), których celem jest premiowanie określonych cech operacji i realizacja zadań pożądaných z punktu widzenia wdrażania LSR. Niespełnienie kryterium specyficznego nie eliminuje operacji z możliwości otrzymania wsparcia. Kryteria rankingujące będą częściowo wspólne dla wszystkich naborów a częściowo będą mieć charakter specyficzny w zależności od przedsięwzięcia, w ramach którego będzie ogłaszany nabór wniosków. Są powiązane z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami a przede wszystkim wynikają z wniosków z dotychczasowych doświadczeń wdrażania LSR oraz konsultacji społecznych.

Specyficzne kryteria rankingujące:

- 1) **innowacyjność** - rozumiana jako zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu lub usług lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych lub społecznych.
Ocena innowacyjności będzie dokonywana w oparciu o stopień oryginalności zmian: zmiany kreatywne, imitujące, pozorne). Z uwagi na umieszczenie w LSR przedsięwzięcia dedykowanego innowacjom społecznym, którego realizacja bezpośrednio będzie wyrazem wdrożenia nowatorskich rozwiązań w zakresie opieki społecznej i edukacji nie przewidziano stosowania kryterium innowacyjności w tym przedsięwzięciu ponieważ będzie to niejako warunek dostępu. Kryterium innowacyjności będzie stosowane w przedsięwzięciach dotyczących włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji i wsparcia grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR (P.II.2, P.II.3, P.II.4).
Oczekiwany wpływ wdrażania innowacji na rozwój obszaru to przede wszystkim efektywniejsze rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem dostępnych zasobów oraz kreowanie nowych modeli współpracy różnych podmiotów, branż i dziedzin.
- 2) **partnerstwo w realizacji operacji** (kryterium stosowane w ramach przedsięwzięcia P.II.3) – premiowane będą projekty współpracy realizowane w partnerstwie z podmiotami spoza obszaru LGD oraz partnerstwa wielostronne (liczba partnerów projektu).
- 3) **racjonalne gospodarowanie zasobami** ograniczające presję na środowisko,
- 4) **wpływ operacji na tworzenie nowych miejsc pracy**, w tym dla osób z grup w niekorzystnej sytuacji.

Powyższe kryteria nie są katalogiem zamkniętym i nie obejmują całego zestawu planowanych do stosowania kryteriów, wyznaczają jedynie kierunek wsparcia i wskazują na najistotniejsze elementy oceny. Szczegółowy opis kryteriów dla każdego przedsięwzięcia wraz z opisem sposobu przyznawania punktów zostanie przedstawiony w oddzielnym dokumencie, zatwierdzonym przez Zarząd LGD i zaakceptowanym przez Samorząd Województwa Lubelskiego.

Rozdział VIII Plan działania

Plan działania (załącznik nr 2 do LSR) pełni funkcję harmonogramu osiągnięcia celów i wskaźników określonych w LSR i jest ściśle powiązany logiką realizacji opisaną przez przyjęte cele, przedsięwzięcia i wskaźniki oraz z zaprojektowanym budżetem. Harmonogram opracowano z zachowaniem zasady minimalizacji zagrożeń mających potencjalny wpływ na jego wykonalność, co przejawia się intensyfikacją działań wdrożeniowych w drugim i trzecim

roku realizacji LSR. Tak zaprojektowany system wdrażania pozwoli we właściwym czasie reagować na ewentualne przeszkody powodujące opóźnienia w osiągnięciu wskaźników.

Zaprojektowana siatka wskaźników to efekt zarówno wysokości interwencji jaka dostępna jest do wykorzystania, wytycznych dotyczących realizacji RLKS, jak i zidentyfikowanych potrzeb, które artykułowane były podczas spotkań konsultacyjnych przez mieszkańców obszaru. Duże znaczenie w procesie szacowania wysokości wskaźników miało także doświadczenie Biura LGD z poprzednich okresów programowania, wynikające ze znajomości aktywności poszczególnych grup wnioskodawców i oceny ich zdolności do realizacji operacji.

Czas trwania realizacji zaplanowanych przedsięwzięć, opiera się na możliwych do osiągnięcia przepływach finansowych – biorąc pod uwagę stan wdrożenia Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej.

Każdemu celowi ogólnemu odpowiada odrębna tabela. W niej przedstawiony jest harmonogram rzeczowo-finansowy realizacji każdego typu przedsięwzięć przypisanego poszczególnym celom LSR. W ramach tego harmonogramu określone zostały planowane poziomy osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu w określonych przedziałach czasowych oraz planowane wydatkowanie kwot przypadających na poszczególne typy przedsięwzięć.

Harmonogram osiągnięcia celów i wskaźników oraz wybór typów operacji został zaplanowany w taki sposób aby z jednej strony możliwe było osiągnięcie wymaganych poziomów realizacji w okresach pomiaru, z drugiej strony, żeby zapewnić możliwość wdrożenia działań naprawczych w przypadku zagrożenia dla realizacji celów LSR.

W procesie wdrażania LSR przyjęto jako tzw. kamienie milowe wdrażania LSR, czyli określone terminy, do których zostaną osiągnięte zakładane poziomy realizacji budżetu LSR:

- 1) do 30.06.2026 r. zaplanowano wykorzystanie 53 %
- 2) do 31.12.2027 r. zaplanowano realizację 100 %

Wszystkim celom oraz przedsięwzięciom przypisano wskaźniki, które najlepiej charakteryzują dany cel, czy przedsięwzięcie. W ramach Planu działania będą przeprowadzane konkursy klasyczne, realizowane operacje własne, projekty grantowe oraz projekty partnerskie. Plan działania nie uwzględnia kosztów związanych z aktywizacją i animacją.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

LSR opracowana dla obszaru LGD PROMENADA S 12 jest strategią jednofundusową, gdzie jedynym źródłem finansowania będzie EFRROW w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2021 - 2027. Przygotowując budżet kierowano się maksymalnymi progami finansowymi przewidywanymi dla LGD o liczbie ludności w przedziale do 49 999 mieszkańców. Budżet przewidziany na wdrażanie LSR wynosi **1 500 000,00** euro, w ramach komponentu *Zarządzanie LSR* dostępne dla LGD środki wynoszą **362 500,00** euro. Szczegółowe założenia planu finansowego zostały ujęte w załącznikach do LSR: *Budżet LSR* i *Plan wykorzystania budżetu LSR*. Przyjęte cele i przedsięwzięcia mają bezpośrednie powiązanie z funduszem, z którego finansowana będzie LSR tj. uwzględniają wyłącznie kwalifikowane zakresy wsparcia dopuszczone w ramach interwencji LEADER.

Na etapie opracowania budżetu LGD zidentyfikowała następujące możliwe źródła finansowania celów LSR, zarówno w ramach projektów, w których beneficjentem może być LGD, jak i projektów realizowanych przez członków LGD. Dywersyfikacja źródeł jest uzasadniona stwierdzonymi potrzebami, wskazanym zakresem wsparcia oraz umożliwi realizację działań wzajemnie się uzupełniających.

Inne potencjalne źródła finansowania LSR:

1. **Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Program „Równać Szanse”** – program wspierający inicjatywy społeczne służące wyrównywaniu szans na dobry start w dorosłe życie młodzieży z małych miejscowości i wsi, poprzez podnoszenie ich społecznych i emocjonalnych kompetencji. Konkursy w ramach programu są

ogłaszane cyklicznie, zazwyczaj na początku każdego roku kalendarzowego. Dofinansowanie na inicjatywy młodzieżowe do wysokości 40 000,00 zł.

2. **Program Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027**, działanie 11.5 *Ochrona dziedzictwa naturalnego, bezpieczeństwo i rozwój zrównoważonej turystyki obszarów innych niż miejskie*, działanie 11.6 *Ochrona dziedzictwa kulturowego obszarów innych niż miejskie*. Dofinansowanie w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej i zachowania dziedzictwa lokalnego.
3. **Program wieloletni na rzecz osób starszych „Aktywni+”** na lata 2021-2025 finansowany ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej – dofinansowanie w zakresie zwiększania udziału osób starszych w aktywnych formach spędzania czasu wolnego, wspieranie seniorów mniej samodzielnych i ich otoczenia w miejscu zamieszkania, rozwijanie wolontariatu osób starszych w środowisku lokalnym oraz zwiększenie zainteresowania i zaangażowania osób starszych w obszarze rynku pracy. Konkursy ofert realizowane są w cyklach rocznych, zazwyczaj na początku każdego roku kalendarzowego.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

LSR jest dokumentem o charakterze otwartym i elastycznym. W przypadku pojawienia się nowych możliwości organizacyjnych, prawnych, nowych potrzeb i problemów przewidujemy możliwość, a nawet konieczność uzupełnienia jej o koncepcję wdrażania nowych przedsięwzięć, zwłaszcza tych, które są odpowiedzią na zgłaszane przez mieszkańców inicjatywy i pomysły.

Monitoring LSR będzie polegał na bieżącej obserwacji i analizie stopnia wdrażania celów i przedsięwzięć. Celem monitoringu jest zapewnienie ciągłości wdrażania LSR i zapobieganie nieprawidłowościom. Za czynności związane z prowadzeniem działań monitoringowych odpowiedzialne jest **Biuro LGD**.

Elementy podlegające monitoringowi:

- wskaźniki realizacji celów i przedsięwzięć,
- harmonogram ogłaszanych konkursów, w tym ilościowa i jakościowa ocena złożonych wniosków,
- budżet LSR,
- adekwatność i aktualność procedur dotyczących wyboru operacji, w tym lokalnych kryteriów wyboru operacji.

Monitoring realizowany w ramach LSR będzie obejmował takie czynności jak:

- gromadzenie danych na podstawie formularzy, wniosków, informacji pozyskanych od podmiotów wdrażających nt zawartych umów, wysokości wypłacanych środków (opracowanie i udostępnienie na stronie LGD ankiety monitorującej),
- monitorowanie operacyjne na podstawie bezpośrednich rozmów z beneficjentami, wizji lokalnych w miejscach realizacji operacji,
- weryfikacja osiągniętych rzeczywistych rezultatów na podstawie danych dotyczących wskaźników produktów i rezultatu dla poszczególnych przedsięwzięć.

Monitoring zostanie powiązany z systemem i harmonogramem sprawozdawczości wynikającym z odpowiednich wytycznych oraz zawartych umów.

Ewaluacja jest istotnym elementem procesu wdrażania LSR, pozwala na ocenę skuteczności podejmowanych działań i dostarcza informacji zwrotnych, które mogą być wykorzystane do wprowadzania niezbędnych korekt i usprawnień. Istotnym elementem ewaluacji będzie uwzględnienie perspektywy interesariuszy, poznanie opinii i wniosków osób zaangażowanych w realizację przedsięwzięć, grup objętych wsparciem oraz członków LGD.

LGD planuje przeprowadzić następujące ewaluacje:

- ewaluację własną, bieżącą (on-going), która prowadzona będzie systematycznie w miarę potrzeb w trakcie wdrażania LSR, jednak w przeciwieństwie do ewaluacji ex-post nie będzie wskazany dokładny moment jej realizacji. Ewaluacja on-going przeprowadzana będzie np. w przypadku, gdy monitorowanie wskaźników ujawni odchylenia od założonych wartości. Jej efektem będzie identyfikacja bieżących barier w realizacji wskaźników/celów, dzięki czemu będą mogły być podjęte odpowiednie kroki służące usprawnieniu wdrażania,
- ewaluację końcową (ex-post), przeprowadzoną przez zewnętrznych ekspertów która zostanie przeprowadzona w końcowej fazie realizacji LSR, w latach 2028 – 2029. Podczas ewaluacji końcowej oceniona zostanie w szczególności skuteczność i efektywność wdrażania LSR, jej trafność i użyteczność, a także stopień realizacji założonych celów oraz zostanie przeprowadzone badanie długotrwałych efektów (oddziaływania) wdrażania LSR na obszar LGD.

Elementy podlegające ewaluacji:

- działalność LGD, funkcjonowanie biura i Zarządu
- jakość świadczonego doradztwa,
- skuteczność działań promocyjnych i aktywizacyjnych (plan komunikacji)
- stopień realizacji celów LSR
- plan działania
- budżet LSR,
- aktywizacja i integracja społeczności,
- wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy obszaru LGD

Sposób pozyskiwania danych:

- bieżące gromadzenie informacji zwrotnych o efektach i odbiorze realizacji LSR i działań LGD z uwzględnieniem otoczenia, aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych,
- dokumentowanie spotkań z mieszkańcami, wnioskodawcami i beneficjentami pod kątem zgłaszanych uwag, potrzeb i problemów,
- gromadzenie opinii mieszkańców o odbiorze realizacji LSR poprzez badania ankietowe w formie tradycyjnej i on-line, wywiady indywidualne i grupowe, sondaże, grupy dyskusyjne w mediach społecznościowych,
- analiza wniosków z monitoringu LSR
- gromadzenie danych statystycznych,
- analiza aktualnych badań i opracowań dotyczących obszaru LGD

Organem odpowiedzialnym za proces ewaluacji jest Zarząd LGD, który może zlecać wykonanie niektórych czynności pracownikom Biura i ekspertom zewnętrznym (ewaluacja ex-post). Z przeprowadzonej ewaluacji zostanie sporządzony raport, który powinien zawierać co najmniej elementy wskazane w aktualnych wytycznych w zakresie monitoringu i ewaluacji. Raporty z ewaluacji będą podawane do publicznej wiadomości z pośrednictwem strony internetowej LGD.

Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Prowadzony monitoring i ewaluacja z jednej strony pozwalają cenić stopień realizacji założeń LSR, a z drugiej strony mogą sygnalizować problemy czy bariery mające wpływ na prawidłowe wdrażanie LSR. Wnioski płynące z ewaluacji oraz analizy danych monitoringowych będą stanowić źródło:

- wszechstronnej i całościowej oceny procesu wdrożeniowego,
- informacji pozwalającej ukierunkować funkcjonowanie LGD,
- kompleksowej informacji niezbędnej do upowszechniania efektów wdrażania LSR i zostaną wykorzystane do:
- informowania społeczności lokalnej o stopniu osiągnięcia zaplanowanych celów, wskaźników i wykorzystania środków finansowych,
- określenia kierunków dalszego rozwoju obszaru LGD.

Zaplanowany proces i sposób monitoringu i ewaluacji LSR potwierdza zdolność LGD do realizacji strategii w sposób sprawny i skuteczny.

Wykaz wykorzystanych źródeł i literatury

1. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do roku 2030
2. Program Fundusze Europejskie dla Województwa Lubelskiego 2021-2027
3. REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO do roku 2030
4. Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2021 – 2030
5. Strategia Rozwoju Powiatu Chełmskiego na lata 2021 -2026
6. Zmienność funkcji w przestrzeni wiejskiej, Gabriela Czapiewska, Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna 55: 21–43 <https://doi.org/10.14746/rrpr.2021.55.04>, 2021
7. Ekologiczne gospodarstwa rolne, Bank Danych Lokalnych, 2020
8. Infrastruktura okołoturystyczna jako element wzbogacający ofertę obszarów wiejskich, red. Cezary Jastrzębski, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych, Kielce 2014 r.
9. Społeczny wymiar innowacyjności na obszarach wiejskich, red. Marcin Wójcik, Pamela Jeziorskia-Biel, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2018 r.
10. Przemiany polskiej wsi, prof. zw. dr hab. Jerzy Bański, Instytut Geografii i Zagospodarowania Przestrzennego PAN, Warszawa, 2010 r.

Załącznik nr 1 do LSR: Cele i przedsięwzięcia

BUDŻET (W EUR)	PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH CELU C.I WZMOCNIENIE REKREACYJNO-TURYSTYCZNEJ FUNKCJI OBSZARU LGD	GRUPY DOCELOWE	SPOSÓB REALIZACJI (KONKURS, PROJEKT GRANTOWY, OPERACJA WŁASNA, ANIMACJA ITP.)
600 000,00	P.I.1 Ogólnodostępna i niekomercyjna infrastruktura rekreacyjna i okółoturystyczna	mieszkańcy obszaru, turyści (beneficjent JSFP lub NGO)	1. Konkurs klasyczny. 2. Animacja i informowanie uprawnionych podmiotów o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia.
200 000,00	P.I.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne	rolnicy i ich domownicy	1. Konkurs klasyczny. 2. Animacja i informowanie uprawnionych podmiotów o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia
150 000,00	P.I.3. Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej	osoby fizyczne poszukujące zatrudnienia, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą jak mikro lub małe przedsiębiorstwo	1. Konkurs klasyczny 2. Animacja i informowanie społeczności o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia
150 000,00	P.I.4. Poprawa dostępu do usług „czasu wolnego”	osoby fizyczne poszukujące zatrudnienia, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą jak mikro lub małe przedsiębiorstwo	1. Konkurs klasyczny 2. Animacja i informowanie społeczności o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia

BUDŻET (W EUR)	PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH CELU C.II WZMOCNIENIE SPOŁECZNO- GOSPODARCZEJ FUNKCJI OBSZARU LGD	GRUPY DOCELOWE	SPOSÓB REALIZACJI (KONKURS, PROJEKT GRANTOWY, OPERACJA WŁASNA, ANIMACJA ITP.)
120 000,00	P.II.1 Innowacyjne usługi społeczne - gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne	rolnicy i ich domownicy (grupa docelowa: dzieci i młodzież, osoby starsze)	1. Konkurs klasyczny 2. Działania animacyjne na rzecz wdrażania projektów innowacyjnych – materiały informacyjne, wizyty studyjne w celu poznania dobrych praktyk, szkolenia.
15 000,00	P.II.2. Młodzież aktywna i kreatywna - wsparcie inicjatyw młodzieżowych	mieszkańcy obszaru - dzieci, młodzież do 25 r.ż.	1. Projekt grantowy 2. Animacja i informowanie społeczności o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia
100 000,00	P.II.3 Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji	rolnicy i ich domownicy, osoby o niskich kwalifikacjach, poszukujące zatrudnienia, w tym kobiety, mieszkańcy miejscowości peryferyjnych	1. Konkurs klasyczny dedykowany operacjom realizowanym w partnerstwie 2. Działania animacyjne i informowanie społeczności o możliwości pozyskania wsparcia - kojarzenie partnerów, nawiązywanie współpracy, tworzenie sieci kontaktów.
15 000,00	P.II.4 Senior na warsztacie - aktywizacja, integracja i edukacja	mieszkańcy obszaru w wieku powyżej 60 r.ż.	1. Projekt grantowy 2. Animacja i informowanie społeczności o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia
25 000,00	P.II.5. Akademia liderów	organizacje społeczne, w tym KGW, OSP; grupy nieformalne	1. Konkurs klasyczny z możliwością realizacji operacji własnej
125 000,00	P.II.6 Poprawa dostępu do usług komercyjnych zaspokajających potrzeby mieszkańców	osoby fizyczne poszukujące zatrudnienia, (w tym kobiety), osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne prowadzące działalność gospodarczą jak mikro lub małe przedsiębiorstwo	1. Konkurs klasyczny 2. Animacja i informowanie społeczności o możliwości i zasadach pozyskania wsparcia

Załącznik nr 2 do LSR: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	WZMOCNIENIE REKREACYJNO-TURYSTYCZNEJ FUNKCJI OBSZARU LGD													
Przedsięwzięcie P.I.1. Ogólnodostępna i niekomercyjna infrastruktura rekreacyjna i okółoturystyczna	liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury rekreacyjnej lub okółoturystycznej	0	0	6 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.I.2. Wsparcie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych - gospodarstwa agroturystyczne	liczba nowych lub rozwiniętych gospodarstw agroturystycznych	0	0	3 szt.	60%	2 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
	liczba nowych miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych	0	0	6 szt.	60%	4 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR

Przedsięwzięcie P.I.3. Rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej	liczba nowych miejsc noclegowych poza gospodarstwami agroturystycznymi	0	0	0	0	0	0	10 szt.	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
	liczba nowych punktów gastronomicznych	0	0	0	0	0	0	5 szt.	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.I.4. Poprawa dostępu do usług czasu wolnego	liczba nowych lub rozwiniętych usług czasu wolnego	0	0	0	0	0	0	5 szt.	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu PS WPR W.I.1	R.41.PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0	-	0	-	0	-	1200 osób		1200 osób		1200 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu PS WPR W.I.2	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	0	-	3 szt.		2 szt.		0		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu PS WPR W.I.3, W.I.4 ,	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0	-	0	-	0	-	3 szt.		2 szt.		2 szt.		PS WPR
	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	0	-	0	-	0	-	3 szt.		3 szt.		2 szt.		PS WPR

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Progra m
	nazwa wskaźnika	wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.2.	WZMOCNIENIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ FUNKCJI OBSZARU LGD													
Przedsięwzięcie P. II.1. Innowacyjne usługi społeczne - gospodarstwa opiekuńcze i zagrody edukacyjne	liczba utworzonych zagród edukacyjnych	0	0	0	0	0	0	2 szt.	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
	liczba utworzonych gospodarstw opiekuńczych	0	0	0	0	0	0	1 szt.	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.II.2. Młodzież aktywna i kreatywna - wsparcie inicjatyw młodzieżowych	liczba wspartych inicjatyw na rzecz środowisk młodzieżowych	0	0	3 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.II.3. Partnerstwo na rzecz włączenia społecznego grup w niekorzystnej sytuacji	liczba wspartych projektów partnerskich / operacji w partnerstwie	0	0	0	0	2 szt.	50%	2 szt.	100%	0	100%	0	100%	PS WPR

Przedsięwzięcie P.II.4. Senior na warsztacie - aktywizacja, integracja i edukacja	liczba wspartych inicjatyw skierowanych do seniorów	0	0	3 szt.	50%	3 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.II.5. Akademia lidera	liczba organizacji i grup nieformalnych objętych wsparciem	0	0	12 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.II.6. Poprawa dostępu do usług komercyjnych zaspokajających potrzeby mieszkańców	liczba zrealizowanych operacji w zakresie tworzenia i rozwijania usług dla mieszkańców	0	0	5 szt.	100%	0	100%	0	100%	0	100%	0	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu PS WPR W.II.1	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw w rolnych, w tym przedsiębiorstw w zajmujących się biogospodarką rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0	-	0	-	0	-	3 przedsiębiorstw a wiejskie		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.II.2, W.II.3, W.II.4	R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego	0	-	100 osób	-	50 osób	-	0		0		0		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.II.5	R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom - liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy	0	-	20 osób	-	20 osób		0		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu P.II.6	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0	-	500 osób	-	500 osób		500 osób		500 osób		500 osób		PS WPR

Załącznik nr 3 do LSR: Budżet

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	PROGRAM/FUNDUSZ			Środki ogółem
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	(EUR)
Wdrażanie LSR	1 500 000,00	0	0	1 500 000,00
(art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)				
Zarządzanie LSR	362 500,00	0	0	362 500
(art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)				
Razem	1 862 500,00	0	0	1 862 500,00

Załącznik nr 4 do LSR: Plan wykorzystania budżetu

fundusz	ŚRODKI ZAKONTRAKTOWANE (W EURO) DO:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0	0	600 000,00	40	800 000,00	53,33	1 000 000,00	66,66	1 500 000,00	100	1 500 000,00	100	1 500 000,00	100
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0	600 000,00	40	800 000,00	53,33	1 000 000,00	66,66	1 500 000,00	100	1 500 000,00	100	1 500 000,00	100